

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ФРАНКА

Кафедра технологічної та професійної освіти

«До захисту допускаю»
Завідувач кафедри технологічної та професійної освіти,
доктор педагогічних наук, професор
_____ Леонід ОРШАНСЬКИЙ
« ____ » _____ 2024 р.

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ УМІНЬ
УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ

Спеціальність 014.10 Середня освіта (Трудове навчання та технології)

Магістерська робота
на здобуття професійної кваліфікації – *вчитель трудового навчання,*
технологій та креслення, викладач закладу фахової передвищої,
вищої освіти, вчитель інформатики

Авторка роботи: Гуковська Ольга Олегівна _____
підпис

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Оршанський Леонід Володимирович _____
підпис

Дрогобич – 2024

10.10.2023 р.

(підпис)

(дата)

ЗАВДАННЯ

на підготовку магістерської роботи

1. **Тема** «Розвиток художньо-творчих умінь учнів старших класів на уроках технологій».

2. **Керівник** – доктор пед. наук, професор Оршанський Леонід Володимирович.

3. **Студентка** – Гуковська Ольга Олегівна.

4. **Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі:**

1) провести аналіз наукової літератури з проблеми дослідження та розкрити сутність ключових понять і категорій дослідження;

2) дати характеристику художньої та технічної складових художньо-творчих умінь;

3) обґрунтувати необхідність застосування освітніх технологій з метою розвитку художньо-творчих умінь старшокласників;

4) розробити структуру та зміст уроків технологій за змістовим модулем «Hand made» для 10 – 11 класів;

5) підготувати методичні поради щодо розвитку художньо-творчих умінь старшокласників засобами хенд мейду.

5. **Список рекомендованої літератури:**

1. Горальський А. Теорія творчості / пер. О.Гірко. Львів: Каменяр, 2002. 144 с.

2. Клепиков О.І., Кучерявий І.Т. Основи творчості особистості: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Вища школа, 2016. 296 с.

3. Клименко В.В. Механізм творчості: чи можна його розвивати. Київ: Шкільний світ, 2001. 96 с.

4. Коберник О.М. Методика трудового навчання: проектно-технологічний підхід: навч. посіб. / за ред. О.М. Коберника, В.К. Сидоренка. Умань: СПД Жовтий, 2008. 216 с.

5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. школа, 1989. 698 с.

6. Кучерявий А. Г. Педагогіка і психологія дитячої творчості: навч. посіб. Київ: Пед. думка, 2018. 136 с.

7. Манильченко Т.О. Hand Made – креативні вироби своїми руками. Київ: Дозвілля, 2018. 216 с.

8. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ: Знання, 1989. 48 с.

9. Нікітін Б.П. Сходінки творчості або розвиваючи ігри. Київ: Рад. школа, 1991. 144 с.

10. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості. Київ: АПН України, ПППО, 1996. 236 с.

11. Роменець В.А. Психологія творчості: навч. посіб. 3-тє вид. Київ: Либідь, 2004. 287 с.

№ з/п	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1.	Вивчення й аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури; визначення вихідних положень дослідження (об'єкт, предмет, методи); формування мети; постановка завдань.	до 05.12.2023 р.	14.12.2023 р.
2.	Підготовка 1-го розділу роботи.	до 16.04.2024 р.	25.04.2024 р.
3.	Підготовка 2-го розділу роботи.	до 01.10.2024 р.	10.10.2024 р.
5.	Формування висновків. Оформлення роботи.	до 24.10.2024 р.	31.10.2024 р.
6.	Перевірка роботи на плагіат.	до 14.11.2024 р.	22.11.2024 р.
7.	Попередній захист роботи і рецензування.	до 26.11.2024 р.	02.12.2024 р.

7. Дата видачі завдання – 10.10.2023 р.

8. Термін подачі роботи керівнику – 14.11.2024 р.

9. З вимогами до виконання роботи і завданням ознайомлена _____ Ольга ГУКОВСЬКА

10. Керівник _____ Леонід ОРШАНСЬКИЙ

ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Тема : «Розвиток художньо-творчих умінь учнів старших класів на уроках технологій».

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Голова ДЕК

дата

підпис

прізвище та ініціали

Секретар ДЕК _____

підпис _____

прізвище та ініціали _____

АНОТАЦІЯ

Гуковська О.О. Розвиток художньо-творчих умінь учнів старших класів на уроках технологій. – Рукопис.

У магістерській роботі здійснено науково-методичне забезпечення процесу розвитку художньо-творчих умінь учнів старших класів на уроках технологій. На основі аналізу літературних джерел з проблеми дослідження розкрито сутність ключових понять і категорій дослідження, дана характеристика художньої та технічної складових у структурі художньо-творчих умінь, а також обґрунтована необхідність застосування активних методів навчання з метою розвитку художньо-творчих умінь старшокласників.

Із метою підсилення практичної значущості магістерської роботи розроблено структуру та зміст профільного навчання «Hand made» для 10 – 11 класів, підготовлено методичні поради для проведення відповідних занять, а також у додатках запропоновано об'єкти праці для виготовлення старшокласниками.

Ключові слова: старшокласники; заклад загальної середньої освіти; уроки технологій; художньо-творчі уміння; hand made.

SUMMARY

Gukovska O.O. Development of artistic and creative skills in high school students in technology lessons. – Manuscript.

The master's thesis provides scientific and methodological support for the development of artistic and creative skills of senior pupils in technology lessons. Based on the analysis of literary sources on the research problem, the essence of key concepts and categories of the study is revealed, the artistic and technical components in the structure of artistic and creative skills are described, and the need to use active teaching methods to develop the artistic and creative skills of high school students is substantiated.

In order to enhance the practical significance of the master's thesis, the structure and content of the specialised training «Hand made» for grades 10 – 11 have been developed, methodological advice for conducting relevant classes has been prepared, and the appendices offer objects of work for senior pupils to make.

Key words: high school students; mortgage of the middle light; technology lessons; artistic and creative mind; hand made.

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ УМІНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ	4
1.1. Категоріально-понятійний апарат дослідження	4
1.2. Характеристика художньої і технічної складових у структурі художньо-творчих умінь	12
1.3. Освітні технології розвитку художньо-творчих умінь старшокласників	20
Розділ 2. ЗМІСТ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ З ХЕНД МЕЙДУ (HAND MADE) В СТАРШІЙ ШКОЛІ	32
2.1. Розробка структури та змісту уроків технологій за профілем «Hand made» у 10 – 11 класах	32
2.2. Методичні поради щодо розвитку художньо-творчих умінь старшокласників засобами хенд мейду	53
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Дослідження проблеми креативності, творчої діяльності, шляхів формування креативного мислення залишається актуальним й сьогодні. В умовах становлення Нової української школи шлях до демократичного, цивілізованого суспільства зумовлений низкою важливих чинників. Передовсім, це створення умов для розвитку компетентностей, необхідних у сучасному суспільстві, зокрема критичного мислення, комунікаційних навичок, творчих підходів до розв'язання проблем та навичок співпраці. Нова українська школа ставить за мету виховання свідомих громадян, які здатні приймати відповідальні рішення, вміють захищати свої права та поважати права інших. Відтак Нова українська школа сприяє формуванню демократичного, відповідального і соціально активного громадянина, що є основою для розвитку цивілізованого суспільства.

У Законі України «Про освіту» (2017 р.) визначено її головну мету – розвиток і формування соціально зрілої, працелюбної, *творчої* особистості, громадянина, здатного до свідомого соціального вибору та збагачення на цій основі інтелектуального, культурного й економічного потенціалу народу [31]. Тому саме у закладах загальної середньої освіти необхідно формувати креативну особистість, що легко вписуватиметься в інформаційне суспільство ХХІ століття. При цьому важливим є не обсяг набутих учнями знань, а їх поєднання з особистісними якостями, здатністю критично мислити та вмінням самостійно застосовувати знання на практиці. У фокусі Нової української школи – формування компетентностей, які дозволяють учневі адаптуватися до швидкозмінного світу, бути гнучким, ініціативним, здатним до самоосвіти та продуктивної комунікації. Для розв'язання цієї мети у кожній школі потрібно створити творче освітнє середовище, в якому активно використовуються інтерактивні технології та методики художньо-трудової діяльності.

Враховуючи недостатню теоретичну і методичну розробленість проблеми розвитку художньо-творчих умінь старшокласників в умовах

освітнього середовища закладу загальної середньої освіти, а також соціальну значущість і необхідність якісної підготовки учнів до самостійних творчих кроків у житті та майбутній професії, темою магістерської роботи визначено таку: **«Розвиток художньо-творчих умінь учнів старших класів на уроках технологій».**

Мета дослідження полягає в розробленні науково-методичного забезпечення системи розвитку художньо-творчих умінь старшокласників у процесі художньо-трудової діяльності на уроках технологій.

Об'єкт дослідження: художньо-трудова діяльність учнів старших класів на уроках технологій.

Предмет дослідження: розвиток художньо-творчих умінь старшокласників у процесі художньо-трудової діяльності.

Відповідно до зазначеної мети, об'єкта і предмета дослідження нами поставлені такі **завдання**:

- 1) провести аналіз наукової літератури з проблеми дослідження та розкрити сутність ключових понять і категорій дослідження;
- 2) дати характеристику художньої та технічної складових художньо-творчих умінь;
- 3) обґрунтувати необхідність застосування освітніх технологій з метою розвитку художньо-творчих умінь старшокласників;
- 4) розробити структуру та зміст уроків технологій за змістовим модулем «Hand made» для 10 – 11 класів;
- 5) підготувати методичні поради щодо розвитку художньо-творчих умінь старшокласників засобами хенд мейду.

Практична значущість магістерської роботи полягає у розробленні структури і змісту уроків технологій за змістовим модулем «Hand made» для 10 – 11 класів та підготовці методичних порад учителям технологій щодо розвитку художньо-творчих умінь старшокласників.

Апробація результатів. Основні положення і результати магістерської роботи доповідалися на XI Міжнародній науково-практичній

конференції викладачів і студентів факультету фізики, математики, економіки та інноваційних технологій «Художньо-технічні вміння: сутність та характеристика».

Структура. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів (п'яти параграфів), висновків, списку використаних джерел (51 найменування) та додатків. Загальний обсяг становить 80 сторінок, з них 65 сторінок – основний текст. Робота містить таблиці та рисунки.

Розділ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ УМІНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ

1.1. Категоріально-понятійний апарат дослідження

Проблема творчості споконвічно викликала жвавий інтерес у філософів, які вивчали її з погляду розвитку здібностей шляхом оволодіння та творення матеріально-духовної культури, у психологів, які досліджували психологічні механізми розвитку творчих здібностей та педагогів, що визначали способи та шляхи розвитку творчої особистості, вплив зовнішніх дій вчителя на особистість в освітньому процесі. Слід зазначити, що дослідження у галузі розкриття сутності та механізмів творчості до кінця XIX ст. носили хаотичний, описово-феноменологічний характер, зводилися до розкриття алгоритмічної послідовності розв'язання творчих завдання та вивчення умов й обставин, що людську успішну діяльність роблять творчою.

У магістерській роботі дотримуватимемося визначення, запропонованого відомим вітчизняним ученим-психологом В. Молякою: **творчість** – процес створення якісно нових матеріалів та духовних цінностей або результат створення чогось об'єктивно нового [23]. Щодо *видів творчості*, то вони здебільшого відповідають видам практичної та духовної діяльності людини. Так, В. Роменець виокремлює такі види творчості: наукову, технічну, художню, педагогічну, а також співтворчість [35]. Інші дослідники у галузі творчості виділяють, крім цих виділяють інші види творчості: виробничо-технічну, винахідницьку, правову, соціальну, підприємницьку, художньо-прикладну, музичну, спортивну, ігрову й ін.

Наступною важливою категорією дослідження є «вміння». Проблема формування вмінь завжди була і є актуальною, тому що вони є основою будь-якого навчання. Вітчизняні дослідники дотримуються різних підходів

до визначення сутності цього поняття: 1) не акцентують увагу на тому, що формується першочергово – уміння чи навичка; 2) уміння є етапом у формуванні навички; 3) навичка є етапом у формуванні вміння.

Слід пригадати, що різниця між уміннями та навичками полягає у тому, що вміння – це не зовсім завершена навичка, тобто один із важливих етапів її формування. Натомість навичка – це завершене вміння, що здійснюється автоматично, без контролю свідомості [0, с. 12].

У магістерській роботі будемо дотримуватися тієї думки, що вміння є там, де знання певної справи поєднуються з вправністю під час виконання тих дій, з яких складається ця діяльність. Уміння співвідносяться з таким рівнем, який на початковому етапі виражається у формі опанованого знання (правила, теореми, визначення), яке зрозуміле людині й може бути довільно відтворене. Під час використання цього знання воно набуває деяких операційних характеристик, має форму правильно виконуваних дій, що регулюються цим правилом. У разі виникнення труднощів учень звертається до правила з метою контролю дій або перевірки допущених помилок. На етапі уміння опанований спосіб дії регулюється знанням. А вже у процесі тренування, яке містить розв'язання нових завдань у нових умовах, досягається перетворення вміння на навичку [0, с. 13]. Тобто у магістерській роботі ми будемо дотримуватися другого підходу до визначення сутності поняття «уміння».

Отже, **уміння** – це проміжний етап оволодіння новим способом дії, оснований на будь-якому правилі (знанні) і відповідний правильному використанню цього знання в процесі вирішення певного класу завдань, але не на рівні навички [32].

Створення проєктів майбутнього виробу на уроках технологій у старших класах як умови для здійснення проєктно-технологічної діяльності учнів розпочинається з вибору теми та планування етапів роботи. На першому етапі учні визначають ідею виробу, обговорюють його призначення, функціональні та естетичні характеристики, а також

аналізують матеріали й технології, які найкраще підходять для його реалізації.

Наступним етапом є розробка дизайну та створення ескізів, що допомагає учням уявити кінцевий результат і врахувати всі деталі конструкції. У цьому процесі вони навчаються користуватися інструментами для моделювання, планувати послідовність робіт та оцінювати необхідні ресурси.

Після цього відбувається детальне планування виробничого процесу: учні визначають необхідні операції, обирають технологічні методи, розподіляють завдання та складають графік роботи. Практична реалізація проєкту передбачає виготовлення виробу за складеним планом, використовуючи набуті знання та навички.

Завершальним етапом є аналіз результатів і презентація готового виробу. Це дозволяє учням оцінити власну роботу, виявити можливі покращення та обговорити їх з однокласниками. Такий підхід до проєктно-технологічної діяльності формує у старшокласників важливі навички – від творчого мислення і планування до роботи в команді, що є необхідним для успішного професійного розвитку в майбутньому.

Інтегративний характер художньо-технічних вмінь є поєднанням двох категорій – «художній» і «технічний». Відомо, що **художній** – це категорія, пов'язана з мистецтвом, діяльністю у сфері мистецтва; вона зображує дійсність в образах; відповідає вимогам мистецтва, несе естетичний зміст. Натомість поняття «техніка» у більшості людей асоціюється з машинами, різними знаряддями праці, складними системами, які пронизують практично всі сфери суспільного життя й людської діяльності. Поняття «техніка» виникло ще в античному суспільстві та бере свій початок від грецького слова «техне», що означало уміння, майстерність, майстерну діяльність [0].

Для з'ясування значення поняття «техніка», «технічний», звернемося до спорту та мистецтва. Так, «технічний», зокрема «технічний прийом», у

спорті розглядають як рухову дію, що містить різноманітні прийоми їх виконання. «Техніка» у живописі – це сукупність прийомів використання художніх матеріалів і засобів. Під «технікою рисунку» розуміють систему графічних засобів і технічних способів (прийомів), які художник використовує у своїй роботі зі створення специфічних зображень, які виконуються з навчальною чи творчою метою [6].

Поняттю «техніка» у вузькому сенсі слова зазвичай відповідає прямий, безпосередній результат роботи художника спеціальним матеріалом й інструментом, уміння використовувати художні можливості цього матеріалу [27]. У магістерській роботі будемо дотримуватися виходити з того у художників, митців «**техніка**» трактується як сукупність прийомів і засобів, які застосовуються у певній справі, прояв майстерності [11]. У цьому контексті «*технічний*» – це категорія, пов'язана із дотриманням правил, умов, способів виготовлення й оздоблення певної продукції.

На основі аналіз літературних джерел нами визначено категорію «**художньо-творче вміння**» – це здатність особистості створювати оригінальні, естетично привабливі роботи, які відображають її творчий задум та особисте бачення. Це вміння поєднує технічні навички з художнім чуттям, дозволяючи людині реалізовувати свої ідеї в різних формах мистецтва, дизайну чи інших креативних сферах. До художньо-творчих умінь належать здатність бачити красу в деталях, розвивати унікальний стиль, володіти різними техніками, працювати з кольорами, формами та композиціями, а також уміння інтерпретувати та передавати емоції та ідеї. Ці навички сприяють створенню високохудожніх робіт і формуванню індивідуального стилю автора, що робить його роботи впізнаваними та цінними.

Щоб допомогти учням найповніше реалізувати свій творчий задум, важливо знати механізми роботи головного мозку людини й уміти їх використовувати в навчальній діяльності для формування художньо-творчих умінь школярів. Звісно, права й ліва півкулі мозку забезпечують

єдину роботу організму, проте контролюють протилежні сторони тіла людини, кожна півкуля виконує свої функції й має свою спеціалізацію. Загальновідомим є той факт, що у лівій півкулі головного мозку сконцентровані механізми абстрактного, технічного мислення, а саме: логічний підхід до сприйняття світу, оперування знаками й символами, мова й мовлення, аналітична робота, лінійність і раціональність. У в правій півкулі – конкретного образного, художнього мислення, а саме: інтуїтивний підхід і образне сприйняття, робота уяви, мрії, почуття ритму, сприйняття кольору й музики, відчуття цілого [33].

Чимало сучасних учених стверджує, що за творчі здібності повністю відповідає права півкуля. Проте, на нашу думку, правильним є погляд психоаналітика М. Зденек, яка у книзі «Розвиток правої півкулі» пише: «Люди, у яких розділені півкулі головного мозку, не можуть виражати в словах свої почуття й не в змозі передати іншій людині якісь свої думки, в яких присутньо трохи фантазії. Розділення півкуль головного мозку призводить до зниження творчих здібностей. Творчі люди мають гостру потребу в тому, щоб між півкулями мозку існували зв'язки, за допомогою яких вони могли б взаємодіяти й обмінюватися інформацією» [8, с. 113].

Отже, для розвитку художньо-творчих умінь, «важливо «налагодити» спільну роботу двох півкуль, навчитися об'єднувати два види сприйняття та на їх основі створювати об'єкти праці, які будуть результатом творчості. Недостатньо вміти лише щось уявляти, мати цікаві ідеї, треба вміти втілювати їх у життя, добирати доцільні техніки виконання, користуватися потрібними інструментами, щоб за їх допомогою створити творчий продукт» [33, с. 112].

У результаті аналізу літературних джерел і змісту навчальних програм з трудового навчання та технологій з'ясовано, що найпоширенішими й такими, які найчастіше застосовуються учнями на заняттях у шкільних майстернях є такі *вміння*:

1) *обирати доцільну конструкцію виробу* – передбачає вміння взаємопов'язувати напрями модних тенденцій і стилів з особливостями та властивостями матеріалів, з яких буде виготовлятися виріб, урахувувати технічні вимоги до виготовлення виробу;

2) *підбирати матеріали відповідно до конструкції виробу* – передбачає вміння визначати комплекс властивостей і можливостей, які повинен володіти матеріал, тобто необхідно знати конструктивні особливості виробу, його призначення, умови експлуатації, вік споживача та уміти використовувати ці знання;

3) *читати й виконувати нариси, ескізи, креслення виробу* – передбачає вміння малювати, креслити, розуміти нариси, ескізи, креслення, зроблені іншими людьми, а також використовувати їх за власною метою; уміння більш детально уявити майбутній виріб, розрахувати його пропорції;

4) *складати композицію виробу, взаємно розташовувати її елементи, підбирати кольорову гаму виробу, забезпечувати стильову єдність усіх його елементів* – передбачає вміння створювати єдине гармонійне виразне ціле з окремих частин, забезпечувати взаємозв'язок форми виробу та його оздоблення, співвідношення розмірів елементів; враховувати закони кольорової гармонії; забезпечувати узгодженість елементів, відсутність у композиції протиріччя між різними геометричними та фізичними (колір, маса, фактура) характеристиками;

5) *використовувати елементи комбінаторики в конструюванні виробу* – передбачає вміння комбінувати різними способами форми, елементи на площині під час створення композицій; комбінувати типізовані стандартні елементи (модулі) для створення цілісної форми; комбінувати деталі, пропорційні членування всередині певної форми (відповідно до однієї конструктивної основи або базової форми); збагачувати вигляд виробу шляхом варіацій кольору, групування, орнаментации елементів цілого;

6) *враховувати особливості матеріалів у процесі розмічання виробу, розмічати і різати матеріал за шаблоном, лекалом, кресленням; проводити*

контрольне вимірювання заготовок – передбачає вміння визначати витрати матеріалів, виходячи з об'єму виробу, норм на припуски для розкроювання виробу за шаблоном, лекалом, кресленням; враховувати особливості матеріалів, наприклад, тканин під час розкрою (ширину полотна, зсідання, тертя і цупкість, переплетення тощо); здійснювати підготовку матеріалів до розкрою, економну розкладку шаблонів, лекал, креслень тощо;

7) *виготовляти макети й моделі виробу* – передбачає вміння враховувати особливості матеріалів, обраних для макетування та моделювання, їх можливості для імітування фактур; розраховувати масштаб макету; обирати й виготовляти оптимальний варіант конструкції на основі вимог дизайну та економічної оцінки.

Підтвердити важливість формування перелічених художньо-творчих умінь можна, розглянувши їх місце в дизайні, проектно-технологічній діяльності, яку мають здійснювати учні й організовувати вчителі трудового навчання та технологій на уроках в шкільних майстернях.

Як архітектори, художники, дизайнери, так і старшокласники на уроках технологій використовують такий традиційний проектно-графічний засіб, як *пошуковий малюнок або нарис* з метою «фіксації на папері, картоні або кальці первинної ідеї майбутнього дизайнерського твору або пошуку й відбору оптимального варіанту, уточнення в ескізах його вузлів і деталей» [10, с. 148]. Так, наприклад, початковим етапом виготовлення будь-якого швейного виробу є побудова креслення основи цього виробу чи використання вже готових викрійок із журналів мод. Усе це передбачає знання і розуміння креслярських ліній, вміння їх розпізнавати та виконувати.

У дизайні, декоративно-ужитковому й оформлювальному мистецтві відображення дійсності відповідним чином трансформується залежно від призначення виробу та матеріалу, з якого він виконується. Тому характер зображення передовсім залежить від фактури, кольору та інших *властивостей матеріалу*, в якому втілюється художня ідея. Правильний

вибір матеріалів значною мірою визначає якість виробу, його зовнішній вигляд, формо- й зносостійкість, експлуатаційність і технологічність виготовлення. Під час вибору матеріалів необхідно керуватися не лише характеристикою їх окремих властивостей, а й здійснювати комплексне оцінювання, яке дозволить більш точно визначити зміни матеріалу в процесі експлуатації.

Отже, у цьому параграфі нами визначений категоріально-понятійний апарат магістерського дослідження, зокрема розкрито зміст і сутність таких понять, як: творчість, уміння, художній та ін., а також дано визначення художньо-творчого вміння як інтегративного вміння людини, її здатність створювати оригінальні, естетично привабливі роботи, які відображають її творчий задум та особисте бачення. Крім того, подана характеристика найпоширеніших умінь, які найчастіше застосовуються учнями на заняттях у шкільних навчальних майстернях.

1.2. Характеристика художньої і технічної складових у структурі художньо-творчих умінь

Непохитним переконанням видатного українського педагога В. Сухомлинського завжди була теза те, що діти повинні жити у світі краси, гри, казки, музики, малюнка, творчості. На його думку, художньо-естетичний розвиток учнів сприяє збагаченню чуттєвого досвіду, емоційної сфери особистості, впливає на пізнання моральної сторони дійсності, підвищує пізнавальну активність. Естетичний розвиток є результатом естетичного виховання. Складовою цього процесу стає художня освіта – процес засвоєння мистецьких знань, умінь, навичок, розвитку здібностей до художньої творчості [38].

За А. Барташевичем, **художня творчість** – це процес створення твору мистецтва, художня цінність якого завжди містить елемент новизни [1].

Творчість школяра на уроках технологій є важливим аспектом розвитку його особистості, оскільки вона дозволяє учневі реалізувати свої ідеї, вдосконалювати практичні навички та формувати творче мислення. На уроках технологій школярі мають можливість не лише вивчати нові техніки та матеріали, але й пробувати створювати власні проєкти, які відповідають їхнім інтересам і здатні розвивати їхню уяву.

Процес створення власного виробу або реалізації проєкту стимулює в учнів креативність, оскільки вони можуть експериментувати з різними підходами, вирішувати творчі проблеми та шукати нестандартні рішення. Така діяльність формує в учнів здатність до самостійного мислення, розвитку естетичного смаку та уваги до деталей. Важливу роль відіграє також здатність школяра виявляти й використовувати індивідуальний підхід у кожному проєкті, що сприяє самовираженню та розвитку особистісних якостей.

На уроках технологій творчість школяра проявляється у виборі матеріалів, плануванні процесу, експериментуванні з техніками, а також у етапі завершення та вдосконалення виробу. Педагогічний підхід, що підтримує інтерес учнів до творчості, надає їм свободу у виборі проєктів і заохочує ініціативу, створює сприятливе середовище для розвитку творчого потенціалу школярів.

Процес розвитку художньо-творчих умінь безпосередньо пов'язаний із розвитком творчих здібностей особистості й естетичним вихованням. Художня діяльність розглядається як одна з найвищих форм духовного освоєння світу. Її важливою особливістю, порівняно з науковою або філософською творчістю, є чуттєво-образний, а не понятійний, характер: почуття й образи стають основним матеріалом, з яким працює людина, а тому й твори мистецтва впливають не стільки на розум, скільки на емоції й почуття [0].

Відкриття в середині XX ст. функціональної асиметрії мозку пояснюють зв'язок з художньою творчістю роботи правої півкулі головного

мозку, тоді як ліва півкуля відповідальна за логічне, понятійне мислення. Права півкуля мозку відповідає не тільки за образне мислення й світ почуттів, але також за інтуїцію та сферу несвідомого. З огляду на це можна зробити висновок, що художня творчість найбільшою мірою (порівняно з іншими формами творчості) носить інтуїтивний, несвідомий характер, а також відрізняється найвищим ступенем свободи: діяльність митця – це вільна гра уяви з різноманітним матеріалом (почуттями, образами, словами, звуками, фарбами тощо); гра, мета якої – вплив на емоції та почуття людини [0].

Уроки технологій мають значні можливості для розвитку творчих здібностей і формування художньо-творчих умінь. Необхідно повноцінно використовувати предметно-практичну діяльність учнів як універсальний засіб, що дозволяє старшокласникам переводити складні, абстрактні ідеї в наочний і доступний для розуміння план дій.

Сучасний учитель технологій у процесі професійної діяльності повинен здійснювати навчання, зорієнтоване на розвиток учнів, урахування їх особливостей і різнобічне розкриття їх інтелектуального й особистісного потенціалу. Тому важливе місце в освітньому процесі повинні посісти індивідуалізація навчання, психічний комфорт учнів. Це вимагає знання індивідуальних особистісних особливостей школярів, уміння застосовувати ці знання в різних видах і формах діяльності, зокрема під час формування художньо-творчих умінь. Художня діяльність творча за своєю сутністю. Більш глибокий, повний, індивідуалізований процес творчості учнів учитель трудового навчання і технологій може забезпечити, організовуючи свою діяльність на основі знань про репрезентативні системи людини.

Репрезентативна система (система уявлень, модальність, сенсорний канал) – це система, за допомогою якої інформація, яка надходить із зовнішнього світу, сприймається і використовується людиною [15]. Людина отримує інформацію через вуха (аудіальне джерело – те, що ми чуємо), очі (візуальне джерело – те, що ми бачимо), шкіру (тактильне або кінестетичне

джерело – те, що ми відчуваємо), смакові рецептори, розташовані в роті, і ніс (нюхове джерело). Для людини зазвичай переважаючою є одна репрезентативна система, що активізує пізнавальні процеси й сприяє кращому засвоєнню інформації. У психології людину, залежно від її провідної репрезентативної системи, називають аудіал, візуал, кінестетик (або кінестет).

Для якіснішого й швидкого формування художньо-творчих умінь доцільно попередньо визначити репрезентативну систему кожного учня й сформулювати такі завдання, які б враховували визначальну складову в їх репрезентативних системах. Для того, щоб визначити основну репрезентативну систему, необхідно звертати увагу на мовні ключі доступу (предикати), тобто ті слова, якими користується людина під час розмови. Спостерігаючи за мовленням учня, необхідно зафіксувати, які іменники, дієслова, прикметники він найчастіше використовує, які характеристики сприйняття передають її позначення. Наприклад, слова-предикати, властиві візуалам: перспектива, точка зору, висвітлювати події, показувати, кидатися в очі, бачити, виставляти на показ, помічати, виглядати, вказувати тощо. Слова-предикати, властиві аудіалам: коментувати, обговорювати, вислуховувати, пояснювати, звучати, прислухатися, проголошувати, промовляти, розповідати, бути співзвучним. Слова-предикати, властиві кінестетам: спрямованість, відчути, стояти, триматися, сортувати, пропускати, висувати, опрацьовувати, охопити, стикатися, стосуватися, обмірковувати, зважувати.

Провідна репрезентативна система, що відображає діяльність мозку в конкретний момент і ситуації. Для її визначення використовуються невербальні (несловесні) ключі доступу спостереження за рухом очей. Так, погляд вправо вгору (*візуальна конструкція*) говорить про конструювання зорових образів. Учень будує уявний образ того, чого йому не доводилося бачити або по-новому поєднує збережені в пам'яті картини. Погляд вліво вгору (*візуальний спогад*) вказує на пригадування зорових образів. Деякі

люди звертаються до зорової пам'яті, розфокусовуючи погляд і дивлячись вперед «крізь» співрозмовника, а не вгору. Погляд людини вправо – *звукова конструкція*. Співрозмовник конструює раніше не чути звучання або поновому поєднує «відомі» звуки. Аудіали, дивлячись вліво *згадують почуті раніше звуки і голоси*. *Кінестетична конструкція* визначається поглядом вниз вправо. *Внутрішній діалог* кінестета – погляд вниз вліво.

Важливим для вчителя є розвиток у школярів образного мислення. Відомо, що за формою мислення поділяють на: 1) предметно-дієве (наочно-дійове), інструментом якого є предмет, 2) наочно-образне (іноді називають образним мисленням) оперує образами реального світу, 3) словесно-логічне (понятійне), в якому людина користується словом (поняттям).

Образне мислення – це вид розумового процесу, в якому використовуються образи. Ці образи беруться безпосередньо з пам'яті чи відтворюються уявою. Найчастіше такий вид мислення переважає у людей, діяльність яких пов'язана з яким-небудь видом творчості, зокрема художньої. Образне мислення розвивається в діяльності, характер якої потребує оперування образами різного ступеня узагальненості, схематичного зображення предметів та їх символічного позначення [11].

В образі представлені не тільки перцептивні (ті, що сприймаються) ознаки і властивості об'єкта, але й емоційно-особистісне ставлення до них. Як зазначає, В. Моляко, мислення, що забезпечує створення образів простору й оперування ними в процесі вирішення різноманітних завдань, є *просторовим*. Вільне оперування просторовими образами є тим фундаментальним умінням, що об'єднує різні види ігрової, навчальної і трудової діяльності [21]. Воно розглядається як одна з професійно важливих властивостей. Невипадково навчання технологій в його різних формах (загальноосвітня школа, профтехучилище, ЗВО, навчання на виробництві) ставить основним завданням, поряд із формуванням в учнів професійних умінь і навичок, розвиток у них просторового мислення.

Дослідження Б. Ананьєва, Л. Гурового, В. Кирєєнко, М. Линькової, Б. Ломова, В. Моляко, М. Сакуліної та ін. доводять, що особливе значення просторове мислення має в різних видах конструкторсько-технічної, образотворчої, графічної діяльності.

Просторове мислення – вид розумової діяльності, що забезпечує створення просторових образів і оперування ними в процесі вирішення практичних і теоретичних завдань. Це складний процес, що охоплює не тільки логічні (словесно-описові) операції, але і різноманітні перспективні дії, без яких мислення протікати не може, а саме впізнання об'єктів, представлених реально або зображених різними графічними засобами, створення на цій основі адекватних образів і оперування ними в уяві [7].

Просторове мислення оперує образами. У процесі цього відбувається оперування їх відтворенням, перебудовою, видозміною в потрібному напрямі. А. Рибалка виділив три типи оперування просторовими образами: 1) зміна положення уявного об'єкта на площині, у просторі по відношенню до інших об'єктів або їх елементів; 2) зміна його структури; 3) комбінація цих перетворень [0]. Г. Фрилінг і К. Ауер виявили такі критичні точки розвитку просторового мислення: 1) перехід від тривимірного простору до двовимірного і назад; 2) перехід від фіксованої в собі точки відліку (координат) до системи з вільно переміщуваною точкою відліку [44].

Просторове мислення формується в процесі практичної і навчальної діяльності дітей у процесі оволодіння ними знаннями, вміннями і навичками. Відомо, що просторові зорові функції прогресивно розвиваються тільки до 15 років, у віці до 11 років просторове мислення є переважно різновидом образного, а в розвинених формах виступає як інтеграція понятійного і образного мислення. Тому розвивати просторове мислення необхідно вже у школярів молодшого та середнього віку, навчання повинно йти «попереду» розвитку. Методист-математик А. Цукар зазначав: «Пам'ятайте, чим менший вік, тим легше розвинути просторову уяву і мислення» [цит. за С. Максименко, 16, с. 84].

Технічні поняття є своєрідною з'єднувальною ланкою між теорією та практикою, оскільки вони забезпечують розуміння основних принципів і процесів, необхідних для створення та вдосконалення технологічних виробів. Вони допомагають учням краще зрозуміти зв'язок між науковими знаннями та їх практичним застосуванням, сприяючи формуванню системного мислення та навичок вирішення реальних технічних завдань.

На уроках технологій технічні поняття виступають базисом для освоєння матеріалів, конструкцій, методів обробки, механізмів та інструментів. Вони слугують основою для пояснення складних процесів і дозволяють учням ефективніше планувати свою роботу, дотримуватися технологічних норм та досягати поставлених цілей.

Таким чином, технічні поняття з'єднують наукові теорії з практичними навичками, що формує цілісне розуміння предмета і підвищує рівень професійної підготовки учнів у процесі їхнього навчання.

Особливості **технічного мислення** відображені у наукових працях Г. Василевської, Ю. Гільбуха, Г. Костюка, Т.Кудрявцева, В. Моляки, І. Нищака, В. Рибалки, В. Роменця та ін. Результати, отримані Т. Кудрявцевим, дозволяють визначити технічне мислення як процес розв'язання визначеного типу задач, пов'язаного з оперуванням специфічними (технічними) образами в статично-динамічному поєднанні [14]. На думку І. Нищака, технічне мислення – це понятійно-образно-практичне мислення, яке ґрунтується на системі загальних і спеціальних знань, спрямоване на оперування технічними поняттями й образами у процесі практичної, виробничої та творчої діяльності людини [26]. Натомість Г. Василевська під технічним мисленням розуміє процес відображення у свідомості виробничо-технічних процесів і об'єктів, принципів їхньої побудови й роботи; протікання розумових процесів у сфері технічних образів, оперування цими образами за допомогою прийомів розумової діяльності в їх статичному і динамічному станах [3]. Відомий вітчизняний психолог В. Моляко зазначає, що технічне мислення – це діяльність людського мозку, пов'язана з

опосередкованим відображенням у ньому знарядь праці й сукупності прийомів, що необхідні для впливу на предмет праці й спрямовані на розв'язання визначених технічних задач, що виникають у практичній діяльності людини [23]. Тому в педагогічних дослідженнях з формування технічного творчого мислення в освітньому процесі значне місце посідає розвиток в учнів просторової й технічної уяви.

Крім того, належність людини як суб'єкта діяльності до складної системи соціальних стосунків є підставою для введення інтегрованих понять – стратегії життєдіяльності, стратегії життя тощо. Стратегія – індивідуалізована система способів оперування інформацією й формування відповідної поведінки, спрямована на розв'язання конкретної задачі й завдання магістрального напрямку пошуку вирішення. На думку В. Моляко та його колег з Інституту психології НАПН України, стратегію визначають не лише чинники, що задаються умовою, а й чинники, які визначаються особистісними якостями суб'єкта [68].

У формуванні художньо-творчих умінь зазвичай виділяють п'ять ключових стратегій, які сприяють розвитку уяви, креативності та художнього чуття в учнів. Ці стратегії допомагають учням усвідомити свій творчий потенціал та освоїти різноманітні підходи до мистецької діяльності:

1. *Спостереження та аналіз.* Учні вчаться спостерігати за об'єктами, аналізувати їхню структуру, форму, колір і текстуру. Це розвиває їхню уважність і здатність бачити деталі, що є важливим у художній діяльності.

2. *Експериментування з матеріалами і техніками.* Дослідження різних технік, текстур, інструментів і матеріалів дозволяє учням знаходити нестандартні рішення та розширювати свій творчий арсенал.

3. *Інтерпретація та самовираження.* Ця стратегія спрямована на розвиток уяви та здатності інтерпретувати власні почуття й думки через мистецтво. Учні вчаться передавати емоції та зміст у своїх роботах, що розвиває їхній індивідуальний стиль.

4. *Рефлексія й оцінка.* Учням важливо навчитися оцінювати свої роботи, розмірковувати над успіхами й недоліками та обговорювати їх з іншими. Це формує критичне мислення та вдосконалює здатність до самокорекції.

5. *Творче планування та розробка ідей.* Розвиток уміння планувати художній процес – від концепції до реалізації – дозволяє учням структурувати свої ідеї та продумувати послідовність кроків для досягнення бажаного результату.

Ці стратегії є важливими елементами навчального процесу, які формують в учнів впевненість у своїх творчих здібностях і здатність застосовувати художньо-творчі вміння в різних контекстах.

1.3. Освітні технології розвитку художньо-творчих умінь старшокласників

Для розвитку і саморозвитку особистості школяра освітня галузь має створити найсприятливіші умови. Нині становлення Нової української школи зумовлене «не стільки економічними та політичними пріоритетами, скільки загальним рівнем розвитку кожної особистості, її свідомості і самосвідомості, реалізацією творчого потенціалу» [36, с. 149]. Звідси, креативність, творчий підхід до реалізації нових ідей стають важливими чинниками формування особистості, гармонійного розвитку дитини, є надійною основою інноваційного розвитку країни, запорукою її процвітання та благополуччя.

Розвиток художньо-творчих умінь відбувається індивідуально, коли учень самостійно працює над розв'язанням певного творчого завдання, або на групових заняттях – із допомогою *творчих методів та інтерактивних технологій*.

Щодо колективної (групової) форми творчої діяльності, то вона відзначається взаємодією учасників, які спільно працюють над створенням і реалізацією творчих ідей, об'єднуючи свої знання, навички та досвід для досягнення спільної мети. Групова творча діяльність має кілька важливих особливостей:

1. *Обмін ідеями.* У колективній роботі кожен учасник має можливість висловити свої ідеї, поділитися різними поглядами та запропонувати власне бачення, що розширює загальну картину і допомагає генерувати оригінальні рішення.

2. *Розподіл ролей і відповідальності.* У груповій творчій діяльності зазвичай розподіляються ролі, завдяки чому кожен учасник може сфокусуватися на певній частині проєкту відповідно до своїх сильних сторін, а також розвивати відповідальність і вміння працювати в команді.

3. *Підтримка та зворотний зв'язок.* Учасники мають змогу підтримувати один одного та давати зворотний зв'язок, що допомагає виявляти та виправляти помилки, вдосконалювати ідеї та підвищувати якість кінцевого результату.

4. *Синергія.* Спільні зусилля й об'єднання різних талантів створюють ефект синергії, коли результат групової роботи стає більш якісним та інноваційним, ніж якби кожен працював окремо.

5. *Розвиток комунікативних навичок.* Групова діяльність стимулює розвиток комунікативних і соціальних навичок, включаючи вміння слухати, конструктивно обговорювати ідеї та приймати колективні рішення, що є важливим для успішної творчої діяльності.

Колективна форма творчої діяльності сприяє розвитку в учнів уміння працювати разом, вирішувати творчі завдання спільно та підтримувати один одного в процесі досягнення спільної мети. Це цінний досвід, що формує соціальні й особистісні компетентності, необхідні для ефективної роботи в будь-яких професійних та соціальних контекстах.

Упродовж століть основним методом колективної творчості вважалася суперечка, протиборство ідей. Нині цей метод є недостатньо ефективним. На зміну йому прийшли методи, що ґрунтуються на співробітництві, взаємній підтримці, розумінні та підхоплення ідей один одного. У таких колективах суперечки категорично виключаються шляхом їх примусового виключення.

Ученими розроблені декілька **методів колективної творчості**: мозковий штурм, синектика, маєвтика, ІПД (індукування психоінтелектуальної діяльності) та ін.

Мозковий штурм – спосіб групового розв’язання проблемних (творчих) завдань, що ґрунтується на методі вільного асоціювання. Цей метод запропонований наприкінці 30-х рр. XX ст. американським психологом А. Осборном. «Учасники групи, обговорюючи будь-яку проблему, кажуть все, що приходить їм в голову, яким би абсурдним це не здавалося. Мета – отримати максимально можливу кількість нових ідей, що підвищує шанси знайти правильне рішення. Всі ідеї ретельно записуються і після закінчення мозкового штурму, через 20 – 40 хвилин критично оцінюються» [35, с. 212]. Мозковий штурм пов’язаний з дотриманням певних правил спілкування: 1) заборонена будь-яка критика пропонованих ідей; 2) заохочуються будь-які ідеї – чим більше ідея є фантастичною, тим краще; 3) потрібно висловлювати якомога більше ідей; 4) вітаються комбінування й удосконалення ідей.

Синектика приділяє значну увагу організації творчого спілкування, однак тут велике значення надається технології спільних рішень, а навчання творчому спілкуванню відбувається шляхом включення новачка в групу досвідчених синекторів. Якщо проводити порівняння з мозковим штурмом, то в синектиці вдосконалена схема розв’язання завдань і введена нова операція – розгляд і переробка умов завдання. Схема розв’язання завдання стає такою: переробка умов завдання, генерація та поєднання ідей, відбір ідей.

Масветика (або діалог Сократа) – найдавніший метод колективного розв'язання творчих завдань, який вимагає дотримання таких принципів:

- 1) вільний обмін думками між рівноправними співрозмовниками;
- 2) порушення самосвідомості за допомогою цілеспрямованих питань;
- 3) застосування жартів як способів активізації мислення.

Іншим, важливим способом групової творчої діяльності, формування у школярів креативності є інтерактивні технології, які вчені О. Пометун, Л. Пироженко розподіляють на чотири групи залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів:

1. Інтерактивні технології кооперативного навчання.
2. Інтерактивні технології колективно-групового навчання.
3. Технології ситуативного моделювання.
4. Технології опрацювання дискусійних питань [28].

Використання інтерактивних методів на уроках технологій є ефективним підходом, який активізує учнів, розвиває їхні творчі та технічні навички, а також сприяє формуванню критичного мислення. Інтерактивні методи дозволяють учням бути не просто пасивними слухачами, а активними учасниками освітнього процесу, що допомагає краще засвоювати матеріал і підвищує інтерес до предмета. Інтерактивні методи сприяють кращому засвоєнню знань, залучають учнів до навчання, стимулюють їхню мотивацію та бажання експериментувати. Вони також дозволяють розвивати в учнів ключові компетентності, які будуть корисними в різних сферах життя: навички роботи в команді, комунікацію, здатність до творчого вирішення проблем та критичне мислення.

Окремі інтерактивні технології навчання дають змогу учителю залучити старшокласників до виконання практичних робіт, які передують безпосередньому виготовленню об'єкта праці – вибору оптимального варіанту конструкції чи самостійній розробці конструкції об'єкту проектування. Найбільш доцільними методами та інтерактивними

технологіями для розвитку креативності учнів, на наш погляд, є «мозковий штурм» та «дерево рішень».

Проілюструємо вище сказане на прикладі практичної роботи на заняттях з технологій або в позаурочній діяльності (гуртки, факультативи). Педагог звертається до учнів з проханням обрати об'єкт, який вони планують виготовляти та пропонує здійснити цей вибір після спільного обговорення висунутих пропозицій методом «мозкового штурму».

Використання цієї технології О. Коберник пропонує здійснювати у такій послідовності: «Після перегляду учнями різних джерел, учитель чітко формулює проблемне запитання: відібрати найбільш цікаві ідеї-пропозиції, які згодом будуть втілені у процесі проектування і виготовлення певних об'єктів праці. Завдання може бути сформульоване й іншим чином, головне, щоб формулювання не було занадто довгим і незрозумілим для учнів. З цією метою його записують на дошці. Далі учитель пропонує старшокласникам висловити свої ідеї та зробити коментарі. Це навіть можуть бути слова або фрази, що викликають асоціації з наведеним завданням. Учитель записує всі пропозиції на дошці чи на великому аркуші паперу в порядку їх виголошення без будь-яких зауважень, коментарів чи запитань» [12, с. 198].

Як рекомендують О. Пометун і Л. Піроженко у книзі «Інтерактивні технології навчання», під час виконання учнями цієї вправи варто керуватись такими положеннями:

- 1) учитель повинен фіксувати без винятку всі «ідеї», які висуваються учнями;
- 2) не можна оцінювати або коментувати висунуті пропозиції, інакше учні відразу зосередять свою увагу на відстоюванні своїх ідей і рух з пошуку нових відразу припиниться;
- 3) учителю слід весь час, у процесі виконання вправи, Нагадувати дітям, що ідей має бути якомога більше, тому вони можуть бути фантастичними. Учні, як правило, не проявляють ініціативу до

розв'язування завдань які містять декілька варіантів розв'язку (у даному випадку вибору проблеми). Слід також відзначити, що учні в 10 класі часто піддають самоцензурі власні думки і не висловлюють своїх ідей в голос очікуючи негативної оцінки з боку учителя чи однокласників. Саме тому вчителю варто на початку підтримувати навіть найфантастичніші ідеї;

4) якщо учитель досягне появи великої кількості ідей це створює сприятливі умови для фантазування. Саме з цього моменту учні починають більш рішуче висловлюватись і пропонувати власні ідеї. Учитель повинен бути уважним і не пропустити цей важливий момент;

5) одним із засобів, який може спонукати учнів до висловлювань це заохочення дітей до зміни вже висловлених думок. Об'єднання або зміна висунутих раніше проголошених ідей часто веде до висунення нових, що перевершують первинні;

6) не варто ускладнювати проблему, над якою працюють учні. Наприклад вибір об'єкту проектування учні здійснюють досить активно, пропонуючи різні фантастичні варіанти, висловлюючи ідеї, про які вони завжди мріяли. Важливим є включення безпосередньо «механізму» фантазування, бажання висловити «свою ідею» стосовно того, «Що було б особисто мені цікаво виготовити на уроці технологій?» [28].

Після того, як будуть виписані всі ідеї на дошці, вчитель звертається до учнів з поясненням, що зараз він проведе експертизу ідей, і буде обрано найбільш прийнятний варіант об'єкту, який буде ними виготовлятися. Під час вибору оптимальної конструкції об'єкту проектування учнів важливо привчити до аналізу кількох ключових аспектів, що дозволяють оцінити варіанти і прийняти обґрунтоване рішення. Цей процес сприяє розвитку критичного мислення та навичок прийняття рішень, що є важливими для успішної проектно-технологічної діяльності. Основні напрямки для аналізу включають:

1, *Функціональність*. Важливо, щоб конструкція об'єкта відповідала його призначенню та виконувала необхідні функції. Учні потрібно

привчити оцінювати, наскільки ефективно кожен варіант конструкції буде виконувати поставлені завдання.

2. *Економічність*. Аналіз вартості матеріалів, енергоспоживання та трудовитрат необхідний для вибору конструкції, що буде економічно вигідною. Учні мають навчитись порівнювати витрати на матеріали, а також оцінювати можливі способи оптимізації процесу виробництва для зниження витрат.

3. *Безпека*. Оцінка безпечності конструкції – це важливий аспект проектування. Учні повинні враховувати ризики, пов'язані з використанням конструкції, та переконатися, що вона не загрожує здоров'ю чи безпеці користувачів.

4. *Естетичність*. Оцінка зовнішнього вигляду та дизайну конструкції важлива, особливо коли йдеться про продукцію, яка повинна бути привабливою для споживачів. Важливо навчити учнів враховувати принципи композиції, кольору, форми і стилю.

5. *Технічна доцільність і реальність виготовлення*. Учні повинні аналізувати, наскільки конструкція може бути виготовлена за допомогою доступних інструментів і технологій, а також скільки часу та ресурсів знадобиться для її виготовлення. Це дозволяє уникнути вибору варіантів, які є надто складними або неможливими для реалізації в конкретних умовах.

6. *Стійкість та довговічність*. Учні повинні оцінити, як конструкція витримуватиме експлуатацію в реальних умовах, які навантаження та зовнішні фактори впливатимуть на її працездатність, і скільки часу вона прослужить.

7. *Інноваційність*. Оцінка можливості використання нових технологій, матеріалів або конструктивних рішень, які можуть підвищити ефективність і функціональність об'єкта. Важливо заохочувати учнів до творчих підходів і новаторських рішень.

Привчення учнів до комплексного аналізу цих аспектів дозволяє не тільки обирати оптимальну конструкцію, а й розвивати важливі навички

системного мислення, самостійного вирішення проблем та вдосконалення технологічних процесів.

Так, для того щоб обрати найбільш вдалу конструкцію, наприклад, виробу-іграшки необхідно знати не лише вказані вимоги, а й використати метод «Дерево рішень» (див. рис. 1.1).

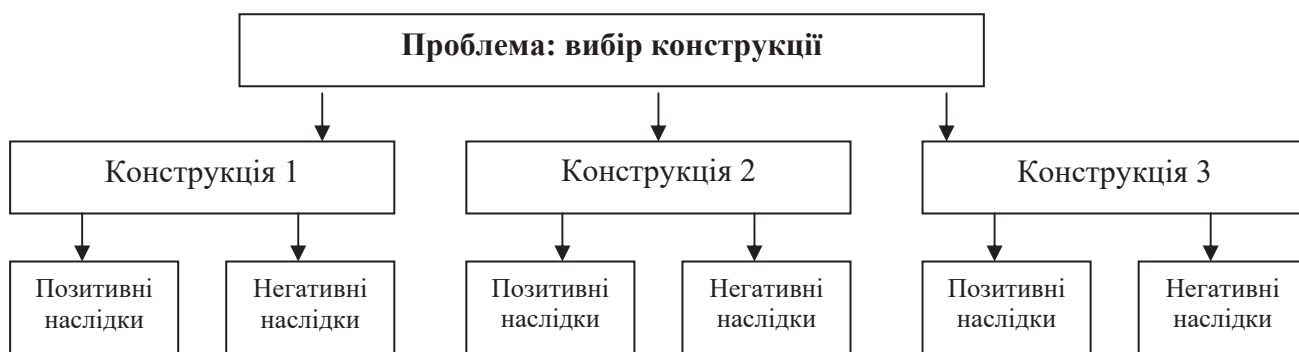

Рис. 1.1. Плакат для пояснення методу «Дерево рішень»

Як рекомендують вчені-методисти, далі слід здійснити «поділ учнів на групи, запропонувати, обговорити і заповнити схему. Кожна група повинна шляхом обговорення прийти до одного варіанта рішення проблеми (вибору кращого варіанту конструкції, форми, орнаменту, кольору тощо).

Відомо, що метод «Дерево рішень» є одним із потужних інструментів, який допомагає учням обирати найбільш вдалу конструкцію виробу шляхом систематичного аналізу та порівняння різних варіантів. Цей метод дозволяє врахувати всі можливі варіанти рішень, а також їхні наслідки, щоб зробити обґрунтований вибір.

До ключових принципів використання методу «Дерево рішень» на уроках технологій нами віднесено такі:

1. *Ідентифікація варіантів.* На першому етапі учні визначають всі можливі варіанти конструкції, які можуть бути реалізовані в рамках проєкту. Кожен варіант буде розглядатися як вузол дерева рішень.

2. *Оцінка критеріїв.* Для кожного варіанту визначаються ключові критерії (функціональність, вартість, безпека, естетика, технічна

доцільність, довговічність тощо), за якими кожен варіант оцінюється. Учні мають визначити, як кожен з варіантів відповідає цим критеріям.

3. *Побудова дерева рішень.* Варіанти конструкцій представляються у вигляді дерева, де кожен вузол дерева є окремим рішенням, а гілки дерева відображають різні альтернативи або наслідки вибору. Це дозволяє візуалізувати всі можливі шляхи розвитку проєкту, враховуючи різні варіанти та їхні ймовірні результати.

4. *Порівняння варіантів.* Учні аналізують кожен гілку дерева рішень, порівнюючи, який варіант має більше переваг і менше недоліків відповідно до поставлених цілей та критеріїв. Це дозволяє визначити найбільш оптимальний варіант для реалізації проєкту.

5. *Прийняття рішення.* За допомогою дерева рішень учні приймають найбільш обґрунтоване рішення, що базується на детальному аналізі кожного варіанту. Вони можуть також обговорювати плюси і мінуси кожного вибору, що сприяє розвитку навичок критичного мислення та аргументації.

Перевагами методу «Дерево рішень» є такі: 1) систематизація інформації – метод дозволяє організувати всі варіанти рішень і їхні наслідки в чітку і зрозумілу структуру; 2) оцінка ризиків і переваг – враховуються всі можливі наслідки, що дає можливість мінімізувати ризики і вибрати оптимальний варіант; 3) розвиток аналітичних навичок – учні навчаються аналізувати ситуацію з різних точок зору і приймати обґрунтовані рішення; 4) підвищення якості рішень – завдяки глибокому аналізу варіантів та критеріїв вибору, рішення стають більш точними та відповідними до реальних потреб.

Метод «Дерево рішень» допомагає учням розвивати важливі компетенції в галузі проектування, що дає їм змогу приймати обґрунтовані, логічно вивірені рішення в процесі вибору оптимальної конструкції виробу.

На цьому етапі реалізації проєкту за допомогою «Дерева рішень» кожна група учнів пропонує свої ідеї конструкції майбутнього виробу, заповнюючи таблицю, в якій відзначені позитивні «+» та негативні «-» якості кожної конструкції чи форми виробу.

Вимоги до конструкції	Конструкція №1	Конструкція №2	Конструкція №3
1. Деталі конструкції, завдяки її формі, повинні бути надійно з'єднані між собою	—	+	+
2. Зручність у використанні	+	—	+
3. Мати естетичний вигляд	—	—	+
4. Мати найпростіші з'єднання	+	+	—
5. Бути простою у виготовленні.		—	—
6. Має виконувати всі поставлені вимоги.	—	+	+
7. Відповідати вимогам пропорційності форми і ліній (вимогам дизайну).	—	+	+
8. Оригінальність роботи конструкції	—	—	+

Учитель та учні, ґрунтуючись на табличних результатах, додатково обговорюють конструктивні переваги того чи іншого майбутнього виробу.

Отже, у магістерській роботі нами наведено приклад того, як завдяки інтерактивним технологіям, зокрема «Дереву рішень», привчає учнів здійснювати вибір оптимальної конструкції об'єкту проєктування – виробу.

На основі аналізу літературних джерел, нами узагальнені практичні рекомендації вчителям трудового навчання та технологій щодо використання інтерактивних методів з метою формування у старшокласників креативності:

1. На перших етапах інтерактивного навчання необхідно привчати учнів до вільного висловлювання власних думок стосовно тих завдань, які розглядаються на уроці. Розв'язання будь-якої техніко-технологічної проблеми відбувається через обговорення, висловлювання великої кількості думок і пропозицій щодо об'єкту проєктування. Це твердження має стати своєрідною аксіомою для всіх старшокласників.

2. Учителю необхідно звертати увагу учнів на цінність і важливість висловлюваних ними ідей, навіть найбільш фантастичних. Жодну з них не можна залишати поза увагою.

3. Результативність роботи на уроці, на перших порах навчання проектуванню, треба пов'язувати не з якістю сказаного учнем, а з кількістю висловлених (фантастичних) ідей. З часом, поступово і непомітно для дітей, кількість висловлених ними пропозицій має переходити в якість, але спочатку необхідно переконатись, що мислення дітей позбавлено «цензури».

4. Учителю не слід забувати, що велика кількість групових обговорень втомлює школярів, і як результат можна отримати на заміну активної роботи зворотній результат – втому та нудьгування, втрату інтересу до уроків технологій. Учитель, виходячи з індивідуальних можливостей класу та учнів має дати відповідь на запитання: де, і в якому місці уроку застосовувати вільне обговорення, а де давати пояснення самому або під запис у зошит. Отже, для учителя, завжди залишається місце для творчого підходу, уважного обмірковування всіх структурних одиниць уроку, творчого пошуку нових форм і методів роботи.

5. Результативність використання інтерактивних методів на перших етапах навчання може бути досить низькою. Однак з часом, після того як учні остаточно звикнуть до того, що на уроці немає можливості «відсидітись» вони включаються у роботу більш активно, спостерігається значна економія навчального часу [12; 15; 23; 27].

Для ефективного застосування інтерактивних методів для проектування та виготовлення виробів на уроках технологій або у межах позаурочної діяльності, на заняттях у гуртках або факультативах, педагогу слід ретельно планувати свою роботу, а також враховувати вимоги, запропоновані у методичному посібнику «Методика трудового навчання: проєктно-технологічний підхід»:

1) систематично давати завдання учням для попередньої підготовки: знайти відповідні об'єкти-аналоги для виготовлення, продумати послідовність виготовлення виробу, виконати попередні замальовки форми чи конструкції майбутнього виробу і т.ін.;

2) відібрати для уроку або заняття такі інтерактивні вправи, які дали б учням «ключ» до вдосконалення чи вибору оптимальної форми (або конструкції) об'єкту проектування;

3) під час проведення інтерактивних вправ важливими є такі кроки учителя:

- чітко формулювати завдання, які повинні виконати учні працюючи в інтерактивній взаємодії;

- підтримувати зворотний зв'язок з учнями, весь час слідкувати за тим, чи зрозуміли вони завдання, якщо ні, то ще раз пояснити;

- давати учням час поміркувати над завданням, щоб вони відчували, що це власне та «робота», яку очікує від них учитель, і до якої необхідно ставитись серйозно;

- на одному уроці можна використовувати не більше ніж один-два інтерактивні методи у поєднанні з активними та іншими традиційними методами навчання (демонстрування з поясненням, бесіда, розповідь тощо) [12].

У наступному розділі нами пропонується програмне забезпечення та методичні рекомендації щодо організації та проведення уроків технологій за модулем «Hand made», де учні 10 – 11 класів мають змогу реалізувати свої творчі ідеї.

Розділ 2.

ЗМІСТ І МЕТОДИКА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ З ХЕНД МЕЙДУ (HAND MADE) В СТАРШІЙ ШКОЛІ

2.1. Розробка структури та змісту уроків технологій за профілем «Hand made» у 10 – 11 класах

У сучасному світі високо цінуються речі зроблені власними руками, які володіють індивідуальністю, неповторним шармом, прикрашають навколишнє предметне середовище, характеризують людину як творчу. Прагнення до індивідуальності є в кожній людині, особливо в дитині старшого підліткового віку. Існує безліч способів самовираження у творчості, одне з них – рукоділля.

У кожній країні світу існують власні традиції «hand made» (хенд мейд) і національні особливості декоративно-ужиткового мистецтва. У широкому сенсі слова хенд мейд – це світ творчих ідей, процес створення об'єктивно і суб'єктивно нового, де діють власні закони творчості й панує атмосфера креативного пошуку та творчої самореалізації. Світ хенд мейд вміщує в себе і філософію творчої діяльності, і чіткий математичний розрахунок, і натхнення та ерудицію, і політ фантазії та алгоритмічно чіткі правила, і нововведення моди нинішнього дня та глибини класичного мистецтва.

Hand made (в перекладі з англ. – зроблено вручну, власними руками) – це спосіб виготовлення виробів (предметів побуту) без застосування машинних технологій, творча реалізація задумів в галузі сучасного декоративно-ужиткового мистецтва з використанням лише ручної праці. Модний термін «хенд мейд» містить у собі абсолютно все, що зроблено своїми руками, за власними ескізами, проектами, ідеями. На наше переконання, хенд мейд – це передовсім творча реалізація, ковток свіжого повітря, спосіб висловити свою індивідуальність через предмет, спроектований та виготовлений власними руками. Хенд мейд – це

мистецтво зміни форм, конструкції, орнаменту, кольору різних предметів побуту, виготовлених з природних і конструктивних матеріалів. Кераміка, валяння з вовни, вишивка, в'язання, м'яка іграшка, різні вироби з каменю, скла, полімерної глини, дерева, шкіри, настінні панно з природних матеріалів, дизайнерські сукні й аксесуари – все це хенд мейд.

Профільне навчання «Hand made» у 10 – 11 класах передовсім розвиває творчі здібності учнів, виявляє їхні потенційні можливості у творчості, розкриває індивідуальність кожного окремого учасника творчого процесу, допомагає знайти захоплення до душі й навіть майбутню професію. Власноруч створюючи різні естетично довершені вироби, школярі вчаться не лише певного виду майстерності, а й демонструють фантазію, розвивають почуття стилю, виробляють творчий почерк, оригінальний підхід до розв'язання проблеми.

Одне із завдань профільного навчання «Hand made» – це постійна зміна технологій ручної обробки матеріалів, оволодіння їх секретами, виразними можливостями. Розмаїття видів творчої художньо-трудової діяльності стимулює інтерес учнів до сучасного декоративно-ужиткового мистецтва та є необхідною умовою формування творчої особистості.

Нами розроблена навчальна програма за профілем «Hand made», яка рекомендується для учнів 10 – 11 класів закладу загальної середньої освіти.

Спрямованість програми – художньо-трудова, яка має практико-орієнтований характер і передбачає набуття учнями основних прийомів художніх технік та технологій ручної обробки матеріалів. Навчання за цією програмою створює сприятливі умови для інтелектуального і творчого розвитку, естетичного та трудового виховання, соціально-культурного та професійного самовизначення, стимулювання пізнавальної активності, самореалізації учнів.

Принципово новим для програми є комплексний підхід до розвитку різних здібностей старшокласників за допомогою диференційованого навчання на уроках технологій. У програмі наведено конкретний обсяг

знань, умінь і навичок, якими учні повинні оволодіти наприкінці навчання. З огляду на те, що в класі вчаться учні з різним рівнем креативності, набутими практичними навичками ручної обробки матеріалів, художніми здібностями, то слід використовувати колективну творчість, що виховує почуття колективізму та відповідальності, а також сприяє розвитку комунікативної компетентності.

Новизна програми полягає в тому, що нею передбачається вивчення й освоєння нових технологій в галузі декоративно-ужиткового мистецтва, коли тісно переплітаються елементи народного мистецтва з новітніми тенденціями сучасного дизайну, а також використовуються нові матеріали та види рукоділля, які спрощують технологію виготовлення виробів, зберігаючи художню виразність та сучасність. Постійний пошук нових форм і методів організації освітнього процесу дозволяє урізноманітнювати роботу з дітьми, робити її емоційно й інформаційно насиченою.

Актуальність програми полягає в можливості старшокласникам власноруч створювати красиві й оригінальні вироби в процесі вивчення основ рукоділля, а головне – розвивати креативність та творчі здібності. Найефективніший шлях виявлення внутрішніх ресурсів, розвитку індивідуальних особливостей, формування творчого підходу до праці – це залучення учнів до продуктивної творчої діяльності у поєднанні художньо-естетичним потенціалом.

Програма зорієнтована не лише на прилучення старшокласників до дивовижного світу творчості, а й вирішує актуальні завдання трудового, фізичного, морального, естетичного виховання учнівської молоді, формування стійкого інтересу як до художніх традицій народного декоративно-ужиткового мистецтва, так і популярних художніх технік інших народів. Процес виготовлення красивих і потрібних виробів, вміння створювати їх власноруч мають важливе значення для виховання у дитини здорових моральних засад, поваги до своєї праці та людей праці, створює

сприятливі умови для інтелектуального і духовного розвитку, соціально-культурного становлення та професійного самовизначення.

Педагогічна доцільність програми пояснюється тим, що пропонувані художні техніки вводять школярів в дивовижний світ творчості, дають змогу повірити в себе, свої здібності, сприяють самореалізації та професійному самовизначенню. Програма спрямована передовсім на розвиток креативності, творчих здібностей, тому освітній процес пронизує всі етапи розвитку особистості підлітка, пробуджує ініціативу та самостійність у прийнятті рішень, звичку до вільного самовираження своїх думок та ідей, впевненість у власні сили. Для розвитку творчих здібностей необхідно дати школяреві можливість проявити себе в активній творчій діяльності широкого діапазону через продуктивну художньо-трудову діяльність. Заняття за навчальною програмою «Хенд мейд» – прекрасний засіб розвитку в старшокласників креативності, інтелектуальних здібностей, естетичного смаку, а також образно-творчого та художньо-проектного мислення.

Мета програми: розвиток творчої особистості старшокласника засобами традиційних і сучасних художніх технік та видів рукоділля.

Завдання програми:

Навчальні: 1) навчання етапів художньо-проектної діяльності; 2) навчання способам роботи з різними природними та конструктивними матеріалами, вивчення художніх (декоративних) технік і технологічних прийомів обробки матеріалів; 3) розширення знань про історію виникнення і розвитку стилю «хенд мейд», традиційних і сучасних методів виготовлення декоративно-ужиткових виробів; 4) навчання прийомів колективної творчої діяльності, методів самоконтролю і взаємоконтролю.

Розвивальні: 1) розвиток креативності, творчих здібностей і мислення, розкриття творчого потенціалу і внутрішніх ресурсів, виховання естетичного смаку засобами декоративно-ужиткового мистецтва; 2) розвиток здатності осмислення ролі і значення традиційного

декоративно-ужиткового мистецтва та сучасних методів і технологій художньої обробки матеріалів в побуті та повсякденній діяльності;
 3) розвиток тактильних і сенсорних властивостей, навичок ручної роботи;
 4) розвиток образного мислення, пам'яті, уваги, уяви.

Виховні: 1) виховання працьовитості й акуратності; 2) стимулювання активності та самостійності; 3) виховання культури спілкування, уміння працювати в колективі.

Відмінною особливістю цієї програми від дотепер існуючих програм є інтеграція різних художніх технік і технологій обробки матеріалів, традицій народного декоративно-ужиткового мистецтва та сучасних видів художньо-естетичної практики (топіарій, бісер, скрапбукінг, шкіряна пластика; м'яка іграшка, текстильна лялька, гобелен (килимova вишивка), паперова пластика (декупаж; аплікація, орігамі, квіллінг, паперове конструювання, пап'є-маше) та ін.).

Регламентовані умови реалізації змістового модулю «Hand made» для 10 – 11 класів:

1. *Вік* дітей, які беруть участь в реалізації навчальної програми: 15 – 17 років.
2. *Стать*: дівчатка, хлопчики – без поділу за гендерним принципом.
3. *Формування навчальних груп* – діти з різних класів старшої школи, що мають різні базові знання, практичні вміння та навички. У зв'язку з цим значна увага приділяється індивідуальній роботі з кожним учнем.
4. *Наповнюваність навчальної групи*: 12 – 15 осіб.
5. *Термін реалізації навчальної програми* – 2 роки навчання (170 год.). Навчальні заняття проводяться 2 рази на тиждень по 2,5 академічні години з 10 хвилинною перервою. Тривалість навчального заняття – 45 хвилин.
6. *Переважаючий тип занять*: комбінований.
7. *Форми організації занять*: індивідуальна, групова.

8. *Форми проведення занять*: бесіди, практичні заняття (практикуми), відеоогляди, дидактичні ігри та вправи, майстер-класи, творчі міні-проекти, виставки, конкурси, екскурсії тощо.

9. *Педагогічні прийоми*, що використовуються на заняттях: вправи, спостереження, експериментування, імпровізація, комп'ютерні технології. Широко застосовується прийом спільної діяльності учнів із батьками, який сприяє створенню своєрідної атмосфери, закріпленню загальнотрудових навичок і художніх умінь учнів завдяки внесенню батьківської фантазії та демонстрування ними своєї майстерності. Такий педагогічний підхід спрямований на створення атмосфери творчості, успіху та колективної відповідальності. Одна з найцікавіших форм стимулювання підлітків до занять у навчальних майстернях – це організація виставок, конкурсів, свят, майстер-класів та інших масових заходів, де запрошуються і батьки учнів.

Оцінка результатів навчання за цією програмою здійснюється під час занять за участю самих дітей та їхніх батьків, і проводиться з використанням оціночних критеріїв: мотиваційного (визначається рівень зацікавленості), когнітивного (визначається рівень набуття знань і розуміння) та діяльнісно-практичного (визначається рівень сформованості умінь та навичок). Загальний підсумок діяльності за програмою «Hand made» здійснюється у формі виставки творчих робіт, яка служить показником освоєння старшокласниками навчальної програми та сприяє згуртуванню учнівського колективу.

Очікувані результати

Предметні результати:

- має уявлення про роль і значення декоративно-ужиткового мистецтва, знання про історію виникнення і розвитку стилю «хенд мейд», про традиційні та сучасні художні техніки та технології виготовлення різних виробів;

- володіє прийомами художнього-проектування, конструювання та моделювання;

– володіє різноманітними художніми техніками та видами ручної обробки природних і конструктивних матеріалів.

Особистісні результати:

- проявляє шанобливе ставлення до своєї творчості, так й інших людей;
- проявляє самостійність у пошуку розв’язання різних художньо-проектних, конструктивних і технологічних завдань;
- здатний до організації самостійної роботи та групової (колективної) творчої діяльності.

Метапредметні результати:

- вміє працювати за запропонованим учителем планом;
- вміє вибудовувати алгоритм послідовності дій на заняттях;
- вміє порівнювати та знаходити відмінність правильно та неправильно виконаного завдання, використаної художньої техніки чи технології;
- вміє давати емоційну оцінку діяльності класу на заняттях;
- відрізняє нове від вже відомого, попередньо вивченого;
- знає, як і де здобути нові знання, знайти відповіді на питання, спираючись на свій життєвий досвід та інформацію, отриману на занятті, у бібліотеці, з мережі Інтернет;
- порівнювати та групувати твори декоративно-ужиткового мистецтва за родами, типологічними групами, використовуваними матеріалами тощо.
- вміє слухати та розуміти висловлювання співрозмовників;
- вміє спільно домовлятися про правила спілкування і колективної роботи на заняттях і дотримуватися їх;
- вміє злагоджено працювати в навчальній групі.

Способи визначення результативності

Для визначення результативності навчання школярів за програмою «Hand made» використовуються такі методи: педагогічне спостереження,

тестування, опитування, моніторинг, участь учнів в конкурсах, виставках, фестивалях тощо.

Результативність навчання старшокласників визначається такими видами контролю:

- 1) на початку навчання – початковий або вхідний контроль;
- 2) за підсумками семестру – проміжний контроль;
- 3) упродовж навчального року – поточний контроль;
- 4) наприкінці навчання – підсумковий контроль.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва розділу, теми	Кількість годин		
		Усього	Теорія	Практика
10 КЛАС				
Вступ. Особливості освітнього процесу. Правила техніки безпеки		1	1	
Розділ 1. Бісер				
1.1.	Історія бісеру. Класифікація бісерних прикрас. Техніки бісерного плетіння	1,5	0,5	1
1.2.	Техніка паралельного нанизування на дроті. Плетіння плоских фігурок тварин	7,5	1,5	6
1.3.	Техніка плетіння на дроті. Дерева: бонсай, сакура, береза, горобина, «грошове» дерево, новорічна ялинка	17.5	1,5	16
1.4.	Техніка плетіння на дроті. Квіти з бісеру – троянда, орхідея, тюльпани, конвалії, ромашка, фіалки, польові квіти	12,5	0,5	12
1.5.	Вишивка бісером на готовому виробі	5	0,5	4,5
1.6.	Ручне бісерне ткання на бісерному станку	5	0,5	4,5
Усього:		50	5	44
Розділ 2. М'яка іграшка				
2.1.	Іграшки плоскі та об'ємні: казкові герої «Зайчик», «Вовк», «Пес», «Кішечка» та ін. (фетр, фліс, сукно тощо)	10	2,5	8
2.2.	Ляльки: «Народна лялька», «Балерина», Лялька у стилі «Тильда», «Сніговичок»	10	2,5	7
Усього:		20	5	15
Розділ 3. Топіарій				
3.1.	Дерево щастя. Паперова пластика. Стрічка. Тканина	7	1	6

	(квіти в техніці гільоширування)			
3.2.	Сонечко на підвіконнику	8	1	7
Усього:		15	2	13
11 КЛАС				
Розділ 4. Квіллінг				
4.1.	Паперова філігрань: ромб, місяць, лапка, стрілка. Практика створення основних елементів	7	3	5
4.2.	Виготовлення торочкуватих квітів і кущів в техніці квіллінг	8	2	5
Усього:		15	5	10
Розділ 5. Скрапбукінг				
5.1.	Скрапбукінг – фантазуємо креативно. Виготовлення листівок – «Комахи»	5	0,5	4,5
5.2.	Вітальні листівки до Дня матері	5	0,5	4,5
5.3.	Сувеніри на вільну тему – політ дитячої фантазії при створенні різноманітних листівок, панно і картин	5	0,5	5
Усього:		15	1,5	14
Розділ 6. Шкіряна пластика				
6.1.	Сувенірні комбіновані вироби зі шкіри та хутра	5	0,5	4,5
6.2.	Аплікація	5	0,5	4,5
6.3.	Виготовлення квітів зі шкіри	5	1	4
6.4.	Міні-картина «Квітуче дерево»	5	1	4
Усього:		20	3	17
Розділ 7. Гобелен				
7.1.	Килимове ткання на тему «Казкові герої», «Квіти» тощо. Диванні подушки	26	1	25
Усього:		26	1	25
Екскурсії в музеї та на виставки»		5	5	–
Підсумки навчання. Виставка творчих робіт учнів		5	5	–
Разом:		170	32	138

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

10 КЛАС

Вступ. Особливості освітнього процесу. Правила техніки безпеки.

Теорія. Огляд тем за програмою. Матеріали та інструменти, необхідні для роботи. Загальні правила техніки безпеки й охорони праці, правила поведінки на заняттях.

Розділ 1. Бісер.

Тема 1.1. Історія бісеру. Класифікація бісерних прикрас. Техніки бісерного плетіння.

Теорія. Ознайомлення з історією, технікою, прийомів бісероплетіння та його застосування. Відомості про бісер і його класифікація. Правила зберігання, поводження з бісером, раціональне використання. Кольорознавство. Таблиця поєднання кольорів.

Практична робота. Робота з таблицею кольорів.

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд:* ілюстративний матеріал, кращі учнівські роботи попередніх років. Зразки виробів народних майстрів і самодіяльних умільців; Наочність – показ відеоматеріалів, ілюстрацій, демонстрування прийомів роботи, спостереження, показ за зразком;

– *матеріали:* бісер, дріт мідний;

– *словник:* декоративно-ужиткове мистецтво.

Тема 1.2. Техніка паралельного нанизування на дроті. Плетіння плоских фігурок тварин.

Теорія. Необхідні інструменти та матеріали. Знайомство із зразками.

Практична робота. Плетіння плоских фігурок тварин, риб, комах, казкових персонажів. Прийоми нарощування кінців дроту, закріплення кінців при завершенні роботи. Складання панно з готових фігурок. Основи композиції.

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд:* знайомство з видами декоративно-ужиткового мистецтва, журнали та книги з рукоділля, фотографії, ілюстрації;

– *матеріали:* бісер, дріт, круглогубці;

– *словник:* декоративно-ужиткове мистецтво, конструктивність, декоративність.

Тема 1.3. Техніка плетіння на дроті. Дерева: бонсай, сакура, береза, горобина, «грошове» дерево, новорічна ялинка

Теорія. Види дерев: бонсай, сакура, береза, горобина, «грошове» дерево, новорічна ялинка.

Практична робота. Виготовлення листя, гілочок, квітів. Складання деталей. Оформлення в різні підставки у формі статуї, гіпсові форми. Додаткове декорування.

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд:* знайомство з видами декоративно-прикладного мистецтва;

– *матеріали:* бісер, дріт, круглогубці, гіпс;

– *словник:* декоративно-ужиткове мистецтво, конструктивність, декоративність.

Тема 1.4. Техніка плетіння на дроті. Квіти з бісеру – троянда, орхідея, тюльпани, конвалії, ромашка, фіалки, польові квіти.

Теорія. Види квітів: троянда, орхідея, конвалія, тюльпан, ромашка, маки, польові квіти та ін.

Практична робота. Плетіння квітів, травинок, гілочок, колосків. Складання букетів, панно. Техніка плетіння дугами (французьке плетіння) для виготовлення пелюсток і листочків. Оформлення в різні підставки у формі статуї, гіпсові форми тощо. Додаткове декорування.

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд:* знайомство з видами декоративно-прикладного мистецтва;

– *матеріали:* бісер, дріт, круглогубці;

– *словник:* декоративно-ужиткове мистецтво, конструктивність, декоративність.

Тема 1.5. Вишивка бісером на готовому виробі.

Теорія. Історія бісерної вишивки. Техніка безпеки при роботі з голкою.

Практична робота. Вишивка бісером на готовому виробі. Довільний малюнок вишивки або орнаментальний візерунок на однотонному фоні.

Декорування різними намистинами, черепашками, гудзиками, натуральним і штучним камінням.

Оформлення вишитих робіт в рами. Оформлення рам стразами, бісером, пастками, мушлями та ін.

Методичне і технічне забезпечення:

- зоровий ряд: вишивки бісером різних видів, схеми вишивання;
- матеріали: бісер, тканина, п'яльця, голка, нитка;
- *словник:* декоративно-ужиткове мистецтво, конструктивність, декоративність.

Тема 1.6. Ручне бісерне ткання на станку

Практична робота. Виконання виробу за малюнком-схемою (нагрудна прикраса, браслет, казкові герої тощо).

Методичне і технічне забезпечення:

- зоровий ряд: вишивки бісером різних видів, схеми вишивання;
- матеріали: бісер, тканина, верстат, голка, нитка;
- *словник:* декоративно-ужиткове мистецтво, конструктивність, декоративність, орнаментика.

Розділ 2. М'яка іграшка

Тема 2.1. Іграшки плоскі та об'ємні: казкові герої «Зайчик», «Вовк», «Пес», «Кішечка» та ін. (за вибором).

Теорія. Прийоми виготовлення м'якої іграшки.

Практична робота. Виготовлення шаблонів. Форма деталей. З'єднання деталей. Способи набивка деталей, інструменти. Промальовування мордочки. Вивчення і виконання швів: петельний, назад голку, зметувальні, обметувальні та ін. Художнє оформлення.

Методичне і технічне забезпечення:

- *зоровий ряд:* ілюстративний матеріал, кращі роботи учнів попередніх років;
- *матеріали:* шаблон, форма, тканина (флис, фетр, сукно), голки, нитки;

– *словник*: декоративно-ужиткове мистецтво, конструктивність, орнаментальність.

Тема 2.2. Ляльки: «Народна лялька», «Балерина», Лялька у стилі «Тільда», «Сніговичок».

Теорія. Історія виникнення текстильної іграшки. Народні іграшки. Особливості гри «Тільда». Прийом виготовлення текстильних іграшок, сувеніри. Етапи роботи в цій техніці. Прийом виготовлення іграшки. Правила техніки безпеки.

Практична робота. Виготовлення шаблонів. Форма деталей. З'єднання деталей. Набивка деталей. Виготовлення голови, туфель, сукні, зачіски, волосся. Промальовування лиця. Художнє оформлення.

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд*: різні види ляльок; наочний посібник, фотоматеріали ляльок, зразки виробів, викрійки, схеми, таблиці, роздатковий матеріал для самостійної роботи;

– *матеріали*: прикраси і фурнітура, набивка. шаблон, форма, тканина (ситець, фліс, фетр, сукно тощо), голки, нитки;

– *словник*: декоративно-ужиткове мистецтво, конструктивність, композиційність, орнаментальність.

Розділ 3. Топіарій

Тема 3.1. Дерево щастя. Паперова пластика. Стрічка. Тканина (квіти в техніці гільоширування).

Теорія. «Дерево щастя». Квіти з тканини в техніці гільоширування, стрічок, серветок, гофрованого паперу, непридатного матеріалу. Історія гільоширування. Правила безпечної праці. Інструменти та пристосування для випалювання на тканині. Порядок роботи в майстерні. Правила користування випалювачем. Підготовка випалювача до роботи з синтетичними тканинами. Види синтетичних тканин. Основні прийоми в техніці гільоширування. Основні правила користування інструментами та дотриманні правил гігієни, санітарії та техніки безпеки.

Практична робота. Вибір тканини, стрічок, серветок, гофрованого паперу, непридатного матеріалу, кольору. Виготовлення квітів з тканини в техніці «Гільйоширування»

Методичне і технічне забезпечення:

– зоровий ряд: різні види «топіарію»; зразки виробів, демонстрування трудових операцій, прийомів роботи, які дають достатню можливість учням закріпити їх у практичній діяльності;

– *матеріали:* випалювач, ножиці, папір, клей-пістолет, клей «Момент», різні елементи для прикрас (тканина, стрічки, монетки, квіти, кавові зерна, сушений мандарин та ін.);

– *словник:* декоративно-прикладне мистецтво, конструктивність, орнамент, еkleктика.

Тема 3.2. Сонечко на підвіконні.

Теорія. Виготовлення квітів за лекалами з фетрового матеріалу, флісу тощо. Плетіння для основи «Топіарій». Кручення газетних трубочок для декорування кашпо. Підбір кольорів виробів у теплих, пастельних тонах.

Практична робота. Виготовлення квітів, складання деталей на основі, оформлення кашпо.

Методичне і технічне забезпечення:

– зоровий ряд: різні види «топіарію»; зразки виробів;

– *матеріали:* фетр, флис, газета, клей, ножиці;

– *словник:* декоративно-прикладне мистецтво, конструктивність, композиція.

11 КЛАС

Розділ 4. Квілінг

Тема 4.1. Паперова філігрань: ромб, місяць, лапка, стрілка. Практика створення основних елементів

Теорія. Короткий художньо-історичний огляд розвитку паперового крутіння. Загальні поняття про квілінг. Способи отримання завитків.

Ознайомлення з традиційним обладнанням і матеріалами паперового крутіття. Характеристика сировини й обладнання, необхідного для квілінгу.

Конструювання. Формування основних навичок крутіття паперу. Ознайомлення з найпростішими формами ролів. Вивчення послідовності складання схем у квілінгу. Замальовка умовних позначень. Формування навичок крутіття ролів.

Практична робота. З'єднання основних форм квілінгу в більші форми. Виготовлення простих квітів. Навички виконання простих квітів із товстих кольорових смуг паперу.

Кручення завитків з кольорових смуг, виготовлення завитків у формі краплі різних кольорів.

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд:* ілюстрації з книг, роботи майстрів та учнів, вироби майстрів і учнів попередніх років, показ прийомів роботи;

– *матеріали:* кольоровий папір, картон білий та кольоровий, гофрований папір, клей (ПВА); *інструменти:* ножиці, олівці прості, лінійка, пензлики для клею, серветки, клейонка, зубочистки, стрижень для ручки;

– *словник:* ескіз, казковий персонаж, стилізованість, візерунок, декор.

Тема 4.2. Виготовлення торочкуватих квітів і кущів в техніці квілінг.

Теорія. Прийоми виготовлення більш складних квітів. Підбір кольорової гами. Виготовлення листочків із поздовжніми прожилками.

Практична робота. Відпрацювання прийомів виготовлення більш складних квітів.

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд:* творчі роботи майстрів та учнів, показ прийомів роботи;

– *матеріали:* кольоровий папір, картон білий і кольоровий, гофрований папір, клей ПВА. *Інструменти:* ножиці, олівці прості, лінійка, пензлики для клею, серветки, клейонка, зубочистки, стрижень для ручки;

– *словник:* ескіз, казковий персонаж, стилізованість, візерунок, декор.

Розділ 5. Скрапбукінг

Тема 5.1. Скрапбукінг – фантазуємо креативно. Виготовлення листівок – «Комахи»

Теорія. Історія виникнення художньої техніки – скрапбукінг. Способи креативного оформлення фотоальбомів. Перегляд робіт, виконаних у цій техніці декупаж тощо (презентація). Прийоми роботи.

Практична робота. Виготовлення метелики, бабки, бджоли з роллів на площині та в об'ємі.

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд:* готові листівки в стилі скрапбукінг, презентація до заняття, демонстрування наочного матеріалу, практичні вправи; ілюстрації з книг, роботи майстрів та учнів, показ прийомів роботи;

– *матеріали:* скрап-папір, кольоровий картон, декоративний папір, декоративні елементи (паєтки, стрічки, вирізки, стікери тощо), клей-олівець, ножиці, олівці, лінійка, фломастери;

– *словник:* орнамент, ритм, композиція, декор.

Тема 5.2. Вітальні листівки до «Дня матері»

Практична робота. Поєднання двох технік: скрапбукінг і квіллінг, декупаж.

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд:* готові листівки в стилі скрапбукінг; квіллінг, демонстрування наочного матеріалу, практичні вправи, показ прийомів роботи;

– *матеріали:* скрап-папір, картон білий, клей (клей ПВА, клей-олівець) ножиці, олівець простий, металева лінійка, пензлики для клею, серветка, клейонка, фігурні ножиці, діркокол, компостери, штампи та штемпельні подушечки, стрічки, мереживо, гудзики, напівбусінки, стрази, квіточки й інші творчі дрібниці;

– *словник:* ескіз, казковий персонаж, стилізованість, еkleктика.

Тема 5.3. Сувеніри на вільну тему – політ дитячої фантазії при створенні різноманітних листівок, панно і картин

Теорія. Техніки «декупаж», «скрапбукінг». Традиційний декупаж. Матеріали й інструменти. Етапи роботи в цій техніці. Декорування листівок, предметів інтер'єру.

Практична робота. Виготовлення листівок, панно, картин із застосуванням намистинок, гудзиків, тканини, мережив і паперових серветок. Перегляд ілюстрацій дитячої енциклопедії.

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд:* готові листівки, панно, картини в стилі декупаж, скрапбукінг; демонстрування наочного матеріалу, практичні вправи, показ прийомів роботи;

– *матеріали:* серветки, скрап-папір, картон різнокольоровий, клей (клей ПВА, клей-олівець), ножиці, олівець простий, металева лінійка, пензлики для клею, серветка, клейонка, фігурні ножиці, диракол, компостери, штампи і штемпельні подушечки, стрічки, мереживо, гудзики, напівбусінки, стрази, квіточки й інші творчі дрібниці.

Словник: ескіз, клаузура, кресленик.

Розділ 6. Шкіряна пластика

Тема 6.1. Сувенірні комбіновані вироби зі шкіри та хутра.

Теорія. Загальні відомості про роботу зі шкірою та хутром. Способи з'єднання та кріплення шкіри, хутра. Основи орнаментальної композиції. Процес виготовлення художніх виробів зі шкіри та хутра. Призначення шкіряних речей. Історія шкіряного виробництва. Ознайомлення з видами шкіри та прийомами оновлення старої шкіри. Інструменти та матеріали для роботи зі шкірою.

Секрети майстерності обробки шкіри. Відновлення старої шкіри. Основні прийоми роботи – обмальовування, розфарбування, гравірування, драпірування тощо.

Обплетення зі шкіряних стрічок. Ознайомлення з видами обплетення: просте, подвійне, перехресне, венеційське.

Практична робота: Хутряні сувеніри із застосуванням шкіри, брелоки з хвостів, брелоки з хутряних кульок, звірятка (хутро та шкіра), шкіряні ключники, чохол під смарт, дитячий гаманець, підставки під стакан. Ознайомлення зі способами кріплення шкіри і хутра. Ознайомлення з основними прийомами роботи: розкрій, обтягування, драпірування, обплетення, термічна обробка шкіри та ін.

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд:* зразки шкіряних та хутряних виробів, виготовлених й оздоблених у різних техніках;

– *матеріали:* шкіра (натуральна, штучна, замша та ін.); лекала, трафарети, шаблони, ножиці, клей «Момент», різак, діркокол різнокольорові нитки, голки, декоративні елементи (намистинки, бісер, шнурівки тощо); випалювач, свічка (для роботи в техніці «жмурка»).

– *словник:* ескіз, стилізованість, еkleктика.

Тема 6.2. Аплікація

Теорія. Аплікація як спосіб створення художнього зображення за допомогою наклеювання або пришивання на основу різнокольорових шматочків шкіри та хутра.

Ознайомлення з різними видами аплікації (плоска, об'ємна).

Практичні заняття. Застосування на практиці вмінь креслення, розкрою та склеювання деталей. Виготовлення закладки для книг, чохла під старт-телефон тощо.

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд:* таблиці-пам'ятки, класифікаційні схеми, альбоми зі зразками, світлини виробів;

– *матеріали:* шкіра (натуральна, штучна, замша та ін.), лекала, трафарети, шаблони, ножиці, клей «Момент», різак, діркокол,

різнокольорові нитки, голки, декоративні елементи (намистинки, бісер, шнурівки тощо); випалювач, штампи для пиротіпії;

– *словник*: ескіз, клаузура, стилізація, композиційні закономірності, засоби художньої виразності.

Тема 6.3. Виготовлення квітів зі шкіри.

Теорія. Порівняння з квітами живої природи, будова квітки, стебла та листя тощо. Прийоми виготовлення квітів.

Практичні заняття. Застосування на практиці вмінь креслення, розкрою та склеювання деталей. Відпрацювання навичок роботи зі шкірою та хутром. Драпірування (виготовлення складок), скручування, термічна обробка шкіри (випалювання, підпалювання, гаряче штампування), обробка хутра. Виготовлення викрійок, лекал, збирання квітів – яблуневий цвіт.

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд*: таблиці-пам'ятки, класифікаційні схеми, альбоми зі зразками, світлинами.

– *матеріали*: шкіра (натуральна, штучна, замша, набук та ін.), лекала, трафарети, шаблони, ножиці, клей «Момент», різак, діркокол, голки, рамочки для оформлення, декоративні елементи (намистинки, бісер, шнурівки тощо);

– *словник*: ескіз, стилізація, композиція.

Тема 6.4. Міні-картина «Квітуче дерево».

Практичні заняття. Виготовлення різноманітних брошок «Метелик», «Трояндочка», «Капелюшок». Виготовлення шпильок для кріплення штор. Вдосконалення навичок роботи зі шкірою, вправи з розвитку фантазії, акуратності та економії матеріалу. Шпильки для кріплення штор «Букет» і «Листочок».

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд*: зразки дитячих робіт, педагога, мастрів декоративно-ужиткового мистецтва;

– *матеріали*: шкіра (натуральна, штучна, замша, нобук і ін.), лекала, трафарети, шаблони, ножиці, клей «Момент», різак, діркокол, голки, рамочки для оформлення, декоративні елементи (намистинки, бісер, шнурівки тощо); свічка (для роботи в техніці «жмурка»);

– *словник*: ескіз, стилізація, традиція, еkleктика.

Розділ 7. Гобелен

Тема 7.1. Килимове ткання на тему «Казкові герої», «Квіти» тощо.
Диванні подушки

Теорія: Історія родини Гобеленів. Необхідні інструменти та матеріали для робіт в техніці петельного ткання. Види пряжі, її властивості, призначення та використання. Рекомендації з вибору пряжі для декоративних і побутових виробів. Види петельних голок і їх правильний підбір відповідно до пряжі. Допоміжні інструменти (шпильки, ручні та швейні голки, ножиці й ін.).

Кольорознавство – сприйняття, вплив кольору на людину. Закони гармонії, побудовані на колірному спектрі. Основні технічні прийоми виготовлення петельного ткання. Основні прийоми і правила у виготовленні робіт у техніці петельного ткання (склад пряжі, нитки). Характеристика можливих помилок і способи їх усунення. Основні технічні прийоми виготовлення петельного ткання.

Практична робота: Організація робочого місця, підбір малюнків, масштабування, перенесення малюнків на тканину з допомогою копіювального паперу. Послідовність натягування тканини на підрамник за допомогою молотка і цвяхів. Підбір пряжі, голок відповідно до малюнку. Початок роботи – ткання малюнка за контуром. Оформлення роботи у вигляді подушки, картини або панно. Опорядження елементами елементами у техніці макраме. Встановлення на дерев'яні рамки.

Методичне і технічне забезпечення:

– *зоровий ряд*: зразки дитячих робіт, педагога, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва;

– *матеріали*: тканина, пряжа різнобарвна, спеціальна голка для петельного ткання, ножиці, рамочки для оформлення робіт, декоративні елементи (нитки для макраме, намистинки, бісер, шнурівки тощо);

– *словник*: ескіз, стилізація, еkleктика.

Екскурсії до музеїв та на виставки

Заняття присвячуються глибшому ознайомленню історією традиційного і сучасного декоративно-ужиткового мистецтва

Підсумки навчання. Виставка робіт учнів

Перевірка теоретичних знань учнів засобами тестування, перегляд навчальних робіт і творчих завдань за навчальний рік, організація виставки кращих робіт учнів.

Методичний і дидактичний матеріал

У навчальному приміщенні шкільної майстерні необхідно мати спеціальний методичний фонд (розробки занять, презентацій для проведення бесід, виготовлення ляльок, іграшок, виробів, наочності), бібліотечку з видів і жанрів мистецтва; викрійки-лекала для виготовлення ляльок, іграшок, виробів, схеми та ескізи для виготовлення ляльок, іграшок, виробів, таблиці-плакати з техніки безпеки, технологічні карти з виготовлення виробів, ляльок, іграшок тощо

Технічне забезпечення.

Шкільна навчальна майстерня повинна бути «добре освітлена (природним та штучним світлом) й обладнана необхідними меблями: столами, стільцями, табуретами, шафами, мольбертами, планшетами для малювання. У приміщенні має бути рукомийник, великі ємності для чистої та зливу брудної води» [40, с. 211].

Для зберігання виставкового фонду (кращих учнівських робіт різних років) бажано мати спеціальні стелажі. У навчальному приміщенні необхідно мати технічні засоби навчання (комп'ютер, проєктор, екран) та ін. Для організації практичної діяльності учнів необхідні різні тканини, голки, рамки різних форматів, фарби (акварель, гуаш), пензлі, папір, фетр, ножиці,

нитки різних кольорів, голки, зерна кави, мішкочина, кашпо, серветки для посуду, пінопласт, клей ПВА, клей «Момент», гілочки дерев, дріт різної товщини, гіпс, картон, намистини, стрічки, декоративні камінчики, оксамитова папір і ін.

2.2. Методичні поради щодо розвитку художньо-творчих умінь старшокласників засобами хенд мейду

Відомо, що в педагогіці методи навчання поділяються на п'ять груп, зокрема: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемні, частково-пошукові або евристичні, дослідницькі [0]. Вони відрізняються один від одного за характером пізнавальної діяльності, що здійснюється учнями в процесі засвоєння різних видів змісту, і характером діяльності вчителя, який організовує діяльність учнів.

Художньо-творчі вміння формуються на основі знань і навичок, які учні отримують через практичну діяльність і аналіз своїх творчих результатів. Процес розвитку художньо-творчих умінь можна поділити на п'ять послідовних етапів:

1 етап – ознайомлення з матеріалом та інструментами. На цьому етапі учні знайомляться з технічними та художніми можливостями матеріалів, інструментів та технік. Вони вивчають основи кольору, форми, композиції та інших елементів художньої виразності. Цей етап є базовим і передбачає формування початкових навичок і знань, необхідних для творчої діяльності.

2 етап – вдосконалення технічних умінь. На цьому етапі учні набувають практичних навичок використання різних технік та інструментів. Це може включати роботу з різними матеріалами (фарбами, текстурами, папером, деревом тощо) і освоєння базових художніх прийомів. Важливо, щоб учні вчилися не тільки виконувати технічні операції, а й використовувати їх для досягнення бажаного художнього ефекту.

3 етап – розв’язання творчих завдань. Учні починають застосовувати свої технічні навички для вирішення творчих завдань. Вони повинні вибирати оптимальні методи і прийоми для реалізації своєї ідеї, враховуючи естетичні та функціональні вимоги. Це етап, на якому учні розвивають здатність до самовираження, експериментуючи з композицією, стилем, кольором і формою.

4 етап – рефлексії та оцінки. Після виконання художнього твору учні повинні оцінити свої результати, аналізуючи, що вийшло добре, а що потребує вдосконалення. Це важливий етап для розвитку самокритики і здатності до конструктивної оцінки власної роботи, що допомагає визначити подальші шляхи розвитку художньо-творчих умінь.

5 етап – удосконалення та інтерпретації. Учні працюють над удосконаленням своїх робіт, застосовуючи отримані знання та досвід. Вони можуть розглядати можливість змінити елементи композиції, додавати нові деталі чи експериментувати з новими техніками. Цей етап сприяє глибшому осмисленню творчості та розвитку індивідуального стилю.

Таким чином, формування художньо-творчих умінь є поступовим процесом, що включає розвиток як технічних навичок, так і творчих здібностей, сприяючи становленню художньо виразної особистості.

Методи навчання визначають способи досягнення та вирішення поставлених цілей і завдань. Методи формування художньо-творчих умінь, крім загально-дидактичних основ, зумовлені специфікою шкільного предмету «Технології», відображають його зміст і методологію.

Вибір методу, насамперед, зумовлений характером навчального матеріалу та рівнем розвитку учнів, ступенем їх спроможності засвоїти навчальний матеріал за допомогою того чи іншого методу. Важливо забезпечити правильне співвідношення репродуктивної й пошукової навчальної діяльності учнів в умовах формування тих або інших художньо-творчих умінь.

Методи роботи з учнями вчитель повинен добирати з урахуванням віку учнів, характерних особливостей предмета навчання, а також навчальних цілей і завдань, які потрібно досягти в ході уроку або методичної одиниці.

Наприклад, В. Рибалка пропонує такі методи формування художньо-творчих умінь:

а) проблемне навчання, коли дитина отримує необхідну інформацію й повинна самостійно розв'язати проблему із застосуванням знань;

б) алгоритмічне навчання – за конкретними ознаками дитина визначає тип завдання й необхідні для його вирішення операції;

в) поетапне навчання, коли формуються прийоми розумової діяльності із застосуванням знань для виконання розумової праці;

г) системно-структурне навчання, яке поєднує всі методи навчання, включаючи моделювання, рольові й ділові ігри, а також враховує специфічні особливості професійної діяльності людини [34].

У педагогічній науці й практиці існує поняття прийому як частини методу. *Прийом навчання* – це елементарна дія вчителя, що викликає відповідну реакцію учня, досягає мету цієї дії. Елементарною є дія в тому випадку, якщо вона може бути здійснена відразу без його розкладання на елементи. Тому в кожному класі елементарність прийому може бути різною [15].

Із метою формування художньо-творчих умінь в учнів важливо використовувати такі методи і технології, які активізують навчальну діяльність учнів: робота в парах і невеликих групах; навчальні проекти – індивідуальні та колективні; ситуативні рольові ігри; дискусії та дебати; алгоритми розв'язування проблеми; «мозкову атаку» тощо.

Художньо-творча підготовка учнів старшої школи ґрунтується на загальноприйнятих *формах організації* педагогічного процесу. Так, О. Коберник форму організації освітнього процесу розглядає як спеціально

організовану діяльність учителя й учнів, яка проводиться в установленому порядку й у відповідному режимі [12, с. 165].

У сучасній дидактиці виділяють чотири основні форми організації навчальної діяльності: 1) парна (взаємодія учня з учнем чи вчителя з учнем); 2) групова (вчитель одночасно навчає весь клас); 3) кооперативна (колективна – всі учні активні і навчають один одного); 4) індивідуальна (самостійна) робота учня. Також виділяють такі основні організаційні форми навчання: уроки; пов'язані з уроками обов'язкові екскурсії; домашні навчальні завдання; позаурочні роботи; необов'язкові, мало пов'язані з уроками позакласні види занять [12].

На уроках формування художньо-творчих умінь в учнів старших класів доцільно використовувати різні форми, зокрема: фронтальні, групові, індивідуальні, роботу в парах та ін.

Для формування художньо-творчих умінь рекомендується використовувати й інші форми організації освітнього процесу:

а) навчальні екскурсії. Важливе місце в художньо-творчій підготовці посідає екскурсія до гуртків художньо-прикладної та технічної творчості, бо дозволяє побачити процес виготовлення художніх і технічних об'єктів праці в природних умовах. Такі екскурсії бувають пізнавальними і тематичними. Завдання тематичних екскурсій – ознайомити з технічним обладнанням, технологічними процесами, які в цей час вивчаються.

б) самостійна робота учнів. Самостійна робота забезпечується основною літературою (підручник, конспект лекції викладача, навчальні та методичні посібники) і додатковою літературою.

Завдяки «живому спогляданню» учні пізнають зовнішні характеристики навколишніх предметів, подій і процесів. Сукупність дій вчителя, яка полягає в показі учням трудових дій або прийомів, об'єктів праці або їх моделей, а також у представленні їм певних явищ, подій чи процесів з відповідним поясненням їх суттєвих ознак називається *демонструванням* [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Завдяки демонструванню увага учнів виявляється спрямованою на істотні, а не на випадково виявлені, зовнішні характеристики розглянутих предметів, явищ і процесів. Як наслідок, учні швидше й повніше пізнають ті фрагменти дійсності, які є предметом демонстрації; збираючи наочний матеріал, вони отримують можливість перейти до словесного формулювання відповідних узагальнень [15]. Хоча в процесі демонстрації слово й не відіграє головної ролі, воно постійно супроводжує спостереження та служить для пояснення його ходу й результатів.

На початку занять учні повинні з'ясувати сутність технології хенд мейд. Як зазначає Т. Манильченко, хенд мейд – це власноручне виготовлення ексклюзивних речей, індивідуальна авторська робота або виготовлений у співавторстві оригінальний виріб колективом майстрів. Фактично, це речі, в які вкладені фантазія, душевні та фізичні сили майстра, його настрої, естетичний смак і креативна ідея. Це результат перетворення оригінального дизайнерського задуму в конкретну незвичайну річ [17, с. 6].

Учасникам занять важливо пояснити, що світ хенд мейд передбачає чіткий математичний та економічний розрахунок, натхнення і ерудицію, політ фантазії та чіткі правила, нововведення моди сьогодення та глибини класики і народних традицій.

Старшокласники мають усвідомити, що у минулі століття, коли ще не було фабрик і заводів з виготовлення одягу, прикрас, предметів побуту, людські потреби в цій продукції все ж існували, і більш того, постійно зростали. Тому людям нічого не залишалося, крім як майструвати все власноруч. Із плином часу розвивалося промислове виробництво, проте цінні вміння шити, вишивати, ліпити, виточувати передавалися з покоління в покоління. Ці корисні навички використовувалися частково для заробітку, почасти для задоволення, створення красивого й зручного життя, а також для забезпечення можливості дарувати друзям і близьким незвичайні подарунки [30].

Нещодавно в Україні було надзвичайно складно купити необхідні речі в магазинах через їх дефіцит або дорожнечу. І знову на допомогу прийшов хенд мейд – можливість змайструвати, зшити, виготовити щось власними руками. Нині в магазинах можна без особливих зусиль знайти оригінальні речі різного кольору, форми, якості та вартості. Однак від речей ручної роботи люди відмовлятися не збираються, тому що саме ці вироби дозволяють людині реалізувати свій творчий потенціал. Сьогодні хенд мейд – це унікальна можливість виразити себе, свою індивідуальність, креативність. Саме речі ручної роботи цінуються дуже високо – вони насичують наше життя фарбами, піднімають настрій та відрізняють одних людей від інших. Крім того, дивовижні подарунки ручної роботи радують своєю індивідуальністю та неповторністю набагато більше, ніж речі масового промислового виробництва [17].

У праці «Hand made. Придумай і зроби бізнес своїми руками» К. Чапін виділила такі ознаки напрямів хенд мейд [45]:

1. *Ручна робота.* Виробами хенд мейд можна назвати все, що створили талановиті людські руки без допомоги виробничої техніки. Іноді без техніки не обійтися (праска, швейна машинка, клейовий пістолет), але це те, що використовується в побуті та вимагає спеціальних знань. Під виробничою розуміється техніка, яка використовується у промисловому виробництві для виготовлення одягу, аксесуарів, меблів, предметів інтер'єру тощо.

2. *Якість.* Ручна робота передбачає високу якість. На виріб потрібні витрати багато часу для опрацювання дрібниць. До того ж виготовленням займається одна людина, яка контролює весь процес, що виключає похибки і брак у роботі.

3. *Ексклюзив.* Хенд мейд – це вияв неординарних ідей та таланту автора в матеріальному вигляді. Часто речі хенд мейд народжуються тільки тому, що автор не може знайти те, що йому потрібно серед готових виробів, які пропонує торговельна мережа. Однак бажання бути індивідуальним

(носити щось ексклюзивне, незвичайне, красиве) настільки сильне, що здатне націлити на створення речі власними руками, реалізуючи свою фантазію й оригінальні задуми. При спробі скопіювати таку річ іншою людиною все одно не вийде двох ідентичних речей, бо манера і техніка виконання у майстрів є різними. Кожен виріб унікальний як й унікальна кожна людина.

4. *Креативність*. Хенд мейд дає широку можливість розвитку креативним здібностям, просторовій уяві, естетичному смаку особистості. Креативність у напрямі хенд мейд визначається соціальною природою особистості, передовсім логікою внутрішнього діалогу людського мислення. У хенд мейд креативність можна розглядати як відображення продуктивного розвитку особистості в його творах.

Креативність в хенд мейд забезпечує такі умови:

- емоційно-образні властивості особистості: наснага, образність, уява, фантазія, вдумливість, романтизм, почуття новизни;
- ініціативність, винахідливість, готовність придумувати, своєрідність, нестандартність;
- здатність генерувати ідеї;
- вміння контактувати з досліджуванним об'єктом: вибирати методи роботи, визначити послідовність виготовлення тощо.

Однією з вимог, що ставляться до конкретних технологій та видів праці, які вивчають учні на факультативних заняттях є те, що вони повинні забезпечувати практичну перетворюючу діяльність і співвідноситися з особистісними характеристиками старшокласників.

При використанні проектного методу навчання учні самостійно обирають об'єкт проектування, виступають автором ідеї, планують, розробляють і виконують проект. Тому, саме для забезпечення практичної перетворювальної діяльності учнів, найбільш ефективним методом навчання є проектний.

Як приклад, пропонуємо навчальний проєкт «М'яка іграшка – Єдинорог», спрямований на допомогу дітям із внутрішньо переміщених родин, батьки яких не мають змоги придбати іграшки.

Для виконання цього навчального проєкту старшокласники повинні дотримуватися таких етапів:

1. Проаналізувати проблеми, з якими стикається дитина при використанні іграшок (погана якість промислових іграшок, відсутність оригінальності, невдала форма, неправильний підбір кольорів тощо).

2. Визначити естетичні та експлуатаційні вимоги до майбутньої іграшки.

3. Здійснити пошук варіантів готового образу та на основі аналізу – вибрати певний образ іграшки.

4. Проаналізувати можливості шкільної навчальної майстерні для виготовлення задуманого виробу.

5. Розробити ескіз (клаузуру) майбутньої іграшки в кольорі.

6. Обговорити ескіз з однокласниками та вчителем.

7. Скласти технологічну карту на виготовлення виробу.

8. Виконати проєкт в матеріалі.

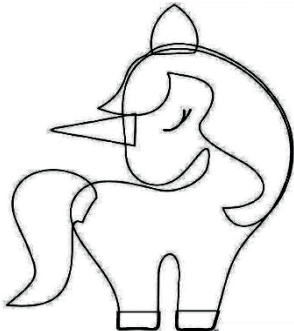
9. Здійснити економічну та екологічну оцінку виробу.

10. Оцінити виріб за такими показниками: 1) відповідність призначенню; 2) відповідність сучасним тенденціям і напрямам іграшкової моди; 3) можливість виготовлення в умовах шкільної навчальної майстерні; 4) відповідність композиції, форми та колірної рішення.

11. Представити та захистити готовий проєкт і виріб, виготовлений в матеріалі, учнівській аудиторії.

Пропонуємо вчителям трудового навчання та технологій і керівникам учнівських творчих об'єднань приклад технологічної карти на виготовлення виробу «Єдиноріг» у техніці м'яка іграшка.

**Технологічна картка
на виготовлення м'якої іграшки «Єдиноріг»**

М'яка іграшка – «Єдиноріг»			
№ з/п	Назва операції	Зображення операції	Технічні вимоги до виконання
1.	Вирізання шаблону іграшки єдинорога й окремих деталей		На аркуші паперу вирізаємо шаблон іграшки єдинорога, а також кожен деталь як окремий елемент – гриву, вушко, ріжок, хвіст, копита. Висота іграшки 12 см, ширина – 10 см
2.	Перенесення шаблону на матеріал (фетр, товщиною 1 мм)		На листі фетру відмальовуємо елементи іграшки за допомогою м'якого олівця. Для зручності роботи приколємо шаблон до фетру булавками. Вирізаємо по контурах основу й усі деталі іграшки.
3.	Вишивання очей		На лицевій стороні іграшки малюємо око олівцем, щоб легше його вишити. Беремо чорну нитку, всіяємо в голку і за допомогою шва «назад голку» акуратно вишиваємо око єдинорога.

4.	Пришивання гриви та вушка		Пришиваємо до лицевій сторони іграшки гриву і вушко, для цього використовуємо нитки кольору наближеного до кольору фетру. Використовуємо шов «назад голку». Також з фетру вирізаємо невеличку смужку і кружечок для прикрас – віночок навколо вушка.
5.	Формування прикраси – віночка		Кружечки фетру вирізаємо спіраллю і скручуємо у вигляді бутону квітки. Невеличкі трикутні шматочки зеленого фетру символізують листочки. Зшиваємо усі деталі у вигляді квіткової композиції для подальшого її прикріплення до м'якої іграшки.
6.	Пришивання різьки та копитця		На лицевій сторони іграшки пришиваємо швом «назад голку» копитця. Лише по верхній горизонтальній лінії сторони країв їх не пришиваємо. На трикутному елементі – різьку, за допомогою нитки по діагональних косих лініях виконуємо тонкі лінії, щоб надати вигляду закрученого різьки. На зворотній сторони іграшки пришиваємо різьку по краях за допомогою петельного шва. Низ різьки не пришиваємо.
7.	Пришивання віночка, сердечка та хвостика		На лицевій сторони пришиваємо прикрасу – віночок біля вушка, швом «назад голку» пришиваємо хвостик і прикрасу – сердечко. Лицева сторона зі звороту матиме вигляд як на малюнку 2, щоб всі шви були закриті тильною стороною іграшки.

		2. 	
8.	Наповнення різка холлофайбер ом		Для набивання іграшки використовуємо кульковий холлофайбер – екологічно чистий наповнювач, виготовлений за новітніми технологіями. Для набивання вузьких місць використовуємо кулінарну шпатель.
9.	Створення петельки	 	Із атласної стрічки шириною 5 мм відрізаємо довжину 10 см. Краї стрічки з'єднуємо разом, трішки підпаливши їх сірником. Пришиваємо петельку до тильної сторони іграшки.
10.	Зшивання іграшки		Використовуючи нитку відповідно до кольору фетру за допомогою петельного шва по краях іграшки зшиваємо дві половинки іграшки. Роботу починаємо з хвостика, як тільки його пришили, набиваємо наповнювачем, щоб найвузчі місця добре наповнити холлофайбером.

11.	Наповнення і зшивання іграшки		Чергуючи нитки потрібного кольору поступово зшиваємо дві половинки єдинорога, наповнюючи холлофайбером рівномірно внутрішній простір.
12.	Фетрова іграшка «Єдиноріг»		Готовий виріб лицевою стороною з прикрасами і оздобленням. На тильній стороні виробу не повинно бути жодних швів.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі за основу нами прийнято такі визначення ключових понять: креативність – це здатність людини до генерування нових, оригінальних ідей та використання нестандартних способів інтелектуальної діяльності; творчість – це процес створення якісно нових матеріалів і духовних цінностей або результат створення чогось об'єктивно нового; художньо-творчі вміння – це інтегративне вміння, що сприяє реалізації створеного в уяві художньо-естетичного образу об'єкта на площині або в об'ємній формі за допомогою обраної техніки виконання.

Аналіз літератури показав, що креативність, як інтегральну здатність людини до творчої діяльності, а також художньо-творчі вміння школярів можна і потрібно розвивати. З цією метою вчителям трудового навчання та технологій та керівникам творчих дитячих об'єднань потрібно використовувати різні традиційні, активні й інтерактивні форми, методи та технології навчання, метою яких є створення комфортного освітнього середовища, коли кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, проявляючи творчі здібності у процесі продуктивної діяльності. Основне призначення цих форм, методів і технологій навчання полягає в тому, щоб не передавати учням готові знання, а сформулювати способи їх активного здобуття. При цьому освітній процес здійснюється шляхом педагогічної взаємодії вчителя та учнів, де вони виступають суб'єктами навчання, а основним принципом є постійна навчальна взаємодія учнів між собою, їх співпраця, спілкування, співтворчість.

Організація ефективного творчого освітнього процесу передбачає моделювання проблемних ситуацій та спільний пошук шляхів їх розв'язання, використання різноманітних методів інтерактивної творчості (мозковий штурм, «дерево рішень», синектика та ін.), рольових ігор, методу проєктів тощо. На основі аналізу науково-методичної літератури нами розроблені практичні рекомендації вчителям трудового навчання та технологій щодо використання традиційних, активних й інтерактивних

форм, методів і технологій навчання з метою розвитку у старшокласників художньо-творчих здібностей.

Нами розроблена навчальна програма навчання старшокласників за профілем «Hand made», новизна якої у вивченні й освоєнні нетрадиційних технологій декоративно-ужиткового мистецтва, коли тісно переплітаються елементи народного мистецтва з новітніми тенденціями сучасного дизайну, а також використовуються нові матеріали та види рукоділля, які спрощують технологію виготовлення виробів, зберігаючи художню виразність, естетичну привабливість та сучасний вигляд. Постійний пошук нових методів навчання, освітніх технологій і форм організації освітнього процесу дозволяє урізноманітнювати роботу, робити її творчою, емоційно й інформаційно насиченою.

Принципово новим для цієї програми є комплексний підхід до розвитку художньо-творчих умінь старшокласників за допомогою диференційованого навчання. У програмі «Hand made» наведено конкретний обсяг знань, умінь і навичок, якими учні повинні оволодіти наприкінці занять. Спрямованість програми – творча художньо-трудова, вона має практико-орієнтований характер і передбачає набуття учнями основних прийомів художніх технік та технологій ручної обробки матеріалів. Навчання за цією програмою створює сприятливі умови для естетичного та трудового виховання, соціально-культурного і професійного самовизначення, самореалізації та розвитку креативності учнів.

Термін реалізації навчальної програми – 2 роки навчання (170 год.). Навчальні заняття проводяться 2 рази на тиждень по 2,5 академічні години з 10 хвилинною перервою. Тривалість навчального заняття – 45 хвилин.

Нами розроблені методичні поради вчителям для проведення уроків технологій, на прикладі організації занять з розділу «М'яка іграшка».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барташевич О.А. Основи художнього конструювання: навч. посіб. Київ: Вища школа, 1984. 224 с.
2. Бондарчук О. І. Креативність і когнітивне забезпечення особистісного розвитку керівників освітніх організацій. *Наука і освіта*. 2010. Спец. вип.: проект «Когнітивні процеси та творчість». С. 4 – 7.
3. Василевська Г.М. Розвиток технічного творчого мислення у підлітків та юнацтва. Київ: Вища школа, 1982. 144 с.
4. Власова О.І. Соціальна креативність як феномен буденної та наукової психології. *Наука і освіта*. 2007. № 4 – 5. С. 21 – 24.
5. Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина. Психологія, діагностика, педагогіка. Київ: РОВО «Укрвузполіграф», 1992. 84 с.
6. Горальський А. Теорія творчості / пер. О.Гірко. Львів: Каменярь, 2002. 144 с.
7. Грек О.М. Візуальна креативність у структурі візуально-мисленнєвої діяльності. *Наука і освіта*. 2017. № 4 – 5. С. 31 – 35.
8. Зденек М. Розвиток правої півкулі. Харків: Фоліо, 2014. 352 с.
9. Історія педагогіки / за ред. М.В. Левківського, О.А.Дубасенюк. Житомир: ЖДПУ, 1999. 336 с.
10. Клепиков О.І., Кучерявий І.Т. Основи творчості в школі: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Вища школа, 2016. 296 с.
11. Клименко В.В. Механізм творчості: чи можна його розвивати. Київ: Шкільний світ, 2001. 96 с.
12. Коберник О.М. Методика трудового навчання : проектно-технологічний підхід : навч. посіб. / за ред. О.М. Коберника, В.К. Сидоренка. Умань : СПД Жовтий, 2008. 216 с.
13. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. школа, 1989. 698 с.
14. Кудрявцев Т.В. Психологія технічного мислення: процес та способи розв'язання технічних завдань. Тернопіль: Книга-Богдан, 2015. 305 с.

15. Кучерявий А. Г. Педагогіка і психологія дитячої творчості: навч. посіб. Київ : Пед. думка, 2018. 136 с.
16. Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія: навч. посіб. Київ: МАУП, 2000. 256 с.
17. Манильченко Т.О. Hand Made – креативні вироби своїми руками. Київ: Дозвілля, 2018. 216 с.
18. Маслоу А. Мотивація та особистість. Харків: Фоліо, 2013. 330 с.
19. Маслоу А. Нові рубежі людської природи. Харків: Фоліо, 2016. 430 с.
20. Мистецтво життєтворчості особистості : наук.-метод. посіб. : у 2 ч. / ред. рада : В. М. Доній. Київ : ІЗМН, 1997. Ч. 2 : Життєтворчий потенціал нової школи. 936 с.
21. Моляко В.О. Психологічна проблема творчого потенціалу людини. Наука і освіта. 2007. № 4 – 5. С.115 – 118.
22. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості. Обдарована дитина. 2004. № 6. С. 2 – 10.
23. Моляко В.О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ: Знання, 1989. 48 с.
24. Музика О.Л. Криза творчої особистості: суб'єктивно-ціннісний підхід до типології. Зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. 2001. С. 63 – 72.
25. Нікітін Б.П. Сходінки творчості або розвиваючі ігри. Київ: Рад. школа, 1991. 144 с.
26. Нищак І.Д. Інформаційні технології як засіб розвитку технічного мислення (методика використання на заняттях з креслення): навч.-метод. посіб.. Дрогобич: РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2008. 108 с.
27. Оршанський Л.В., Матвісів Я.Я. Проблема креативності: сутність, типізація, особливості та чинники формування. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2015. Вип. 51. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. С. 210 – 216.

28. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. / за ред. О.І. Пометун. Київ: Вид. А.С.К., 2004. 192 с.
29. Приходченко К. І. Погляди Г. С. Сковороди на гармонійний розвиток особистості. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки*: зб. наук. праць / ред. кол. : Т. І. Сущенко та ін. Київ ; Запоріжжя, 2001. Вип. 19. С. 74-78.
30. Приходченко К. І. Творче освітньо-виховне середовище загальноосвітнього закладу гуманітарного профілю : монографія. Донецьк : Донеччина, 2007. 640 с.
31. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
32. Психологічний словник / авт.-уклад. В.В.Синявський, О.П.Сергеєнкова; за ред. Н.А. Побірченко. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf
33. Рассел К., Картер Ф. Розвивайте інтелект. Вправи для розвитку творчого мислення, пам'яті, кмітливості та інтелекту. Харків: Фоліо, 2013. 180 с.
34. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчої особистості. Київ: АПН України, ІПППО, 1996. 236 с.
35. Роменець В.А. Психологія творчості: навч. посіб. 3-тє вид. Київ: Либідь, 2004. 287 с.
36. Сидоренко В. В. Реформування системи підвищення кваліфікації керівників навчальних закладів в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа». Керівник нової української школи : світоглядно-професійні орієнтири: зб. наук. праць НПУ імені М.П. Драгоманова. Київ, 2017, с. 148–153.
37. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Рад. школа, 1976. Т. 1. 655 с.
38. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ: Акта, 2012. 536 с.
39. Тхоржевський Д.О. Методи навчання трудовим діям: монографія. Київ: Вища школа, 1982. 98 с.

- 40.Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання. – Ч.1. Теорія трудового навчання. Київ : РННЦ «ДІНІТ», 2000. 248 с.
- 41.Туріщева Л.В. Особливості роботи з обдарованими дітьми. Харків: Основа, 2008. 122 с.
- 42.Уява і творчість. Психологія / за ред. Ю.Л.Трофімова. Київ: Либідь, 2001. С. 315 – 336.
- 43.Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Вид. центр «Академія», 2000. –554 с.
- 44.Фрилинг Г., Ауэр К. Человек. Цвет. Пространство. Киев: Стройиздат, 1973. 141 с.
- 45.Чапін К. Hand made: придумай і зроби своїми руками. URL : file:///C:/Documents%20and%20Settings/кафедра%20МТПН%20та%20ДУМ/20стол/Kari_Chapin_Handmade._Pridumay_i_sdelay_svoimi_rukami.pdf
- 46.Шандрук С. Творчість як употужнення здібностей особистості. *Психологія і суспільство*. 2015. № 3. С. 86 – 90.
- 47.Guilford J. P. Three faces of intellect. *American Psychologist*. 1959. № 14. P. 469-479.
- 48.Guilford J. P. Creativity. *American Psychologist*. 1950. № 5. P. 444-454.
- 49.Rogers C. Becoming a Person. A Therapist's View of Psychotherapy. Robinson, 2016. 360 p.
- 50.Torrance E. P. Why Fly?: A Philosophy of Creativity (Creativity Research). Cambridge: Paperback, 1995. 391 p.
- 51.Torrance E. P., Sternberg R., Tardif T. The nature of creativity as manifest in the testing. The nature of creativity. Cambridge: Cambr. Press, 1988. P. 43 – 75.

ДОДАТКИ

**Об'єкти праці для виготовлення старшокласниками
у межах профільного навчання «Hand made»
(творчі роботи автора, виконані у різноманітних техніках)**

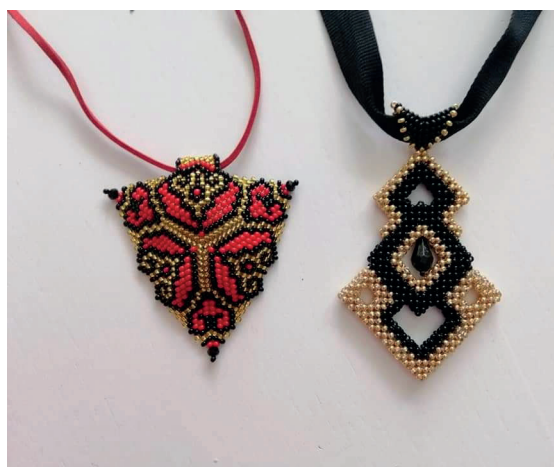
1. Розвивальна іграшка «Ялинка» з фетру. Основа – твердий фетр, прикраси – фетрові іграшки, які зачіпаються за допомогою петельки на тканинну кульку. Ялинка прикрашена сніжинками і листочками з паперу.

2. Аксесуар «Єдиноріг» – органайзер для шпильок, виконаний з фетру і рапсовою стрічкою. Призначений для зберігання аксесуарів для волосся.

2. Прикраси з бісеру – гердан, підвіска, браслет, виконані у техніках ткання, мозаїчного плетіння та квадратного джгуту.

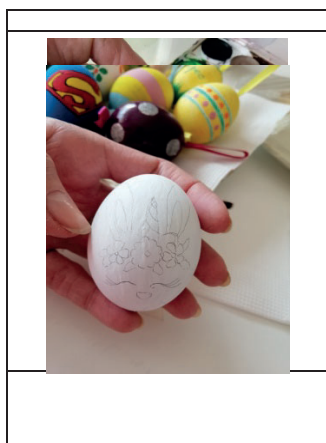

3. Іменні картини і відкритка-вітання, виконані у техніці квілінг із різнокольорових смужок паперу.

4. Крашанки у сучасному стилі, розмальовані фарбами та кольоровими кульковими ручками.

5. Пасхальні кошики, прикрашені композиціями із фетру та пасхальне деревце з крашанками

6. Пасхальний віночок-оберіг на двері – виконаний із пінопласту (основа), обмотаний нитками для в'язання, прикрашений фетровою композицією з квіточок із помпонами й доповнений м'якою іграшкою – кроликом.

7. Святкові троянди для фотозони із гофрованого кольорового паперу.

8. Солодкі подарунки: а) торт із картонних сегментних коробочок із побажаннями і цукерками; б) букетик із цукерок – квіти, виконанні з гофрованого паперу; в сегментних паперових коробочках – цукерки.

9. Декоративна цифра «День народження», виконана у техніці торцювання.

10. Фотозони, оформлені цифрами, помпонами, паперовими віялами-вертушками та паперовим тематичним декором.

10. Ялинкові прикраси із соленого тіста – фігурно вирізані та розмальовані.

